

УНИВЕРЗИТЕТ „КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА ЗА РОМАНСКИ ЈАЗИЦИ И КНИЖЕВНОСТИ
СЕМИНАР ЗА ИТАЛИЈАНСКИ ЈАЗИК И КНИЖЕВНОСТ
С К О П Ј Е

PARTE TERZA
SIMPOSIO STUDENTESCO

Лектури по Италијански Јазик

30

Lettorato
di Lingua Italiana

Аула на Филозофско-филолошкиот факултет:
19. XII 1990 год., во 12,00 ч.

UNIVERSITÀ „KIRIL I METODIJ“ — FACOLTÀ
DI FILOLOGIA

ISTITUTO DI LINGUE E LETTERATURE ROMANZE
SEMINARIO DI LINGUA E LETTERATURA ITALIANA
S K O P J E

СВЯТЫЙ ПИРЪ И МЕТОДИЙ
СЛАВЯНОСЛОВЪ

III Д Е Л

СТУДЕНТСКИ СИМПОЗИУМ

на тема:

НЕКОИ АСПЕКТИ НА ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК
И КУЛТУРА ВО ОДНОС НА МАКЕДОНСКИОТ
ЈАЗИК И КУЛТУРА

TERZA PARTE

SIMPOSIO STUDENTESCO

SUL TEMA

ALCUNI ASPETTI DELLA LINGUA E CULTURA ITALIANA
RAPPORTATI ALLA LINGUA E CULTURA MACEDONE

L'Addetto Culturale dell'Ambasciata d'Italia, prof. Andrea TOSSI (*al centro*), porge il saluto ai convegnisti. Alla sua destra il Capo dell'Istituto di Lingue e Letterature Romanze, prof. Naum KITÀNOVSKI, e a sinistra il Lettore Italiano, prof. Augusto FONSECA.

Il prof. Augusto FONSECA apre i lavori del simposio, che coordinerà insieme con il collega prof. Naum KITÀNOVSKI.

ОТВОРАЊЕ НА СИМПОЗИУМОТ

Овој симпозиум е остварен благодарение на залагањето и упорноста како од страна на лекторот, така и од страна на студентките-авторки. Основната и заедничка цел беше да се пронајдат можни начини на македонскиот студент да му се олесни учењето на италијанскиот јазик. Во таа смисла сите подготвени реферати имаат контрастивен пристап.

Денес, значи, покрај основаното возбудување на „прв пат“, секако со оправдана гордост го прикажуваме овој симпозиум, чијашто општа тема е: НЕКОИ АСПЕКТИ НА ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК И КУЛТУРА ВО ОДНОС НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И КУЛТУРА. За да го задржат вашиот интерес и внимание ќе се потрудат некои членови од нашата работна група, а сите тие го учат италијанскиот јазик, како втор главен предмет, а доаѓаат од различни катедри. Многу од нивното слободно време со заинтересираност го посветија на учењето на јазикот, како и на разните иницијативи од дидактичен, културен и научен карактер под раководството на лекторот. За него, пак, од големо значење беше постојаната помош од раководен и стручно-професионален карактер од страна на м-р Елжбјета Гавенда.

Сега би сакале да им се заблагодариме на сите тие што придонесоа за реализирањето на целокупната денешна иницијатива. Посебно му се заблагодаруваме на проф. Наум Китановски, шеф на Катедрата за романски јазици и книжевности, кој покрај сето друго, со својата стручна компетентност како во областа на италијанистиката, така и во таа на македонистиката, значително придонесе за подготвувањето на нашиов симпозиум.

SIMPOSIO STUDENTESCO

Prof. Augusto FONSECA

A rendere possibile l'odierno simposio c'è voluto l'impegno e la tenacia tanto del lettore, quanto degli studenti-autori, più precisamente, delle studentesse-autrici. La motivazione comune è stata quella di cercare delle vie possibili per rendere allo studente macedone più facile l'apprendimento della lingua italiana. A questo scopo, a tutti i lavori che saranno ora presentati è stata data una impostazione contrastiva.

Oggi, dunque, sia pure con la comprensibile emozione della "prima volta", tuttavia con legittimo orgoglio, viene presentato questo simposio, il cui tema è "Alcuni aspetti della lingua e cultura italiana rapportati alla lingua e cultura macedone".

A tenere vivo il vostro interesse e attenzione ci penseranno alcune rappresentanti dello scelto gruppo di lavoro, tutte studentesse del corso triennale d'italiano, ma provenienti da diversi indirizzi di studi. Alla lingua italiana e alle varie iniziative del lettore a sfondo didattico, culturale e scientifico esse hanno sempre dedicato molto del proprio tempo e del loro interessamento, e di ciò è prova, fra l'altro, quanto ci presenteranno. E qui bisogna aggiungere una nota di riconoscenza nei riguardi della prof.ssa Elżbieta Gawęda per il prezioso e costante contributo di carattere professionale e organizzativo generosamente elargito.

Un grazie sincero dobbiamo esprimere a tutti coloro che hanno reso possibile l'intera manifestazione odierna. In modo particolare ringraziamo il prof. Naum Kitànovski, Capo dell'Istituto di Lingue e Letterature Romanze che con la sua autorevolezza sia nel campo dell'italianistica sia in quello della macedonistica, ha contribuito in modo determinante alla preparazione di questo simposio.

Јулијана СИНАДИНОВСКА е апсолвент на англиски јазик и книжевност. Таа соработува во групава веќе шест години, а нејзината активност се изразува пред сè во областа на литературните преводи, како што може да се види во материјалите на изложбата организирана по повод на денешната прослава. Темата за која ќе зборува, гласи:

ИТАЛИЈАНСКИТЕ ЗБОРОВИ ВО РЕКЛАМНИТЕ НАТПИСИ ВО СКОПЈЕ

JULIJANA SINADINOVSKA

Laureanda in lingua e letteratura inglese. Da sei anni è molto attiva nel Gruppo di Lavoro del Lettorato Italiano, con preferenze per la traduzione letteraria, come si può vedere dai materiali pubblicati, esposti nella mostra allestita per l'odierna circostanza. Il tema che qui affronta è:

PAROLE ITALIANE NELLE INSEGNE PUBBLICITARIE, ESERCIZI E PRODOTTI COMMERCIALI DELLA CITTÀ DI SKOPJE

Од минатата година, кога во Југославија се донесени реформи и нови закони за приватизација на продавници, претпријатија и институции од различен вид, економската ситуација доби поинакви размери и текови. Ова претставува голем пресврт, пред сè, во областа на трговијата.

Од ден на ден, се зголемува бројот на бутиците, пицериите, баровите, мини маркетите, кафеаните, парфимериите, итн. Повеќето од нивните сопственици како назив користат туѓи зборови кои најчесто ги позајмуваат од англискиот, италијанскиот и францускиот јазик, а нешто поретко од шпанскиот и германскиот.

Во нашето истражување посебно внимание обртивме на оние називи кои потекнуваат од италијанскиот јазик. Материјалов го собравме шетајќи низ населбите во Скопје, а во истиот вклучивме италијански зборови кои ги забележавме при посетувањето на некои локали (главно пицерији) и продавници. Нашиов материјал не е комплетен (сигурно голем број италијански зборови останаа неоткриени од наша страна) и затоа не можеме да го сметаме како сосема репрезентативен, но достаточен е богат за да илустрира една многу интересна појава во современиот македонски јазик, односно ширењето на италијанските зборови во нашата средина.

Примерите ќе ги анализираме од неколку гледни точки, кои меѓу другото, ќе ни овозможат да ги разгледаме тешкотиите при транскрипцијата на италијанските зборови во македонската средина. Сите примери ќе ги претставиме точно онака како што фигурираат како назив или збор. Инаку, материјалов брои над 60 примери од италијанско потекло.

Од граматичка гледна точка истиве ги најдовме да фигурираат како: именки, придавки и броеви, лични заменки и прилози.

Најголем број примери, сепак, се состојат од именки, кои би можеле да ги поделиме на неколку подгрупи:

1. Во првата (составена од најголем број примери) влегуваат сопствените именки. Најчесто, тоа се типични италијански имиња, како: ЦОВАНИ, АНТОНИО, САНДРА, ЕМИЛИЈАНО, BRUNO. Ретко се употребува презиме како рекламен назив, на пример: МАЦОЛА, RICCI. Често, рекламната функција ја имаат имињата на градовите: ROMA, VENEZIA, PALERMO, како и други географски поими, како CAPRI, VEZUVIO.

1. Сп. В. Цветковски, *Туѓите зборови во битолскиот говор*, во МАНУ, Скопје, 1988, стр. 171—192.

Треба да споменеме дека овие се типични италијански имиња и кај Македонецот веднаш асоцираат на Италија. Поради рекламната цел, гореспоменатите градови намерно и успешно се одбрани; и навистина, кога би се избрало, на пример: CAMPOBASSO или MERANO, кои се непознати за поширок круг луѓе од нашава средина, тие сигурно не би го привлекле вниманието, како што тоа може да го направат, на пример, зборовите VENEZIA и ROMA.

2. Втора, прилично многубројна подгрупа примери, составена е од општи именки. Кај нив имаме и називи на најтипични италијански прехранбени артикли, како: ПИЦА, ПАСТА, SPAGHETTI називи на места: ЦАРДИНО, ФОНТАНА, PIZZERIA; потоа, оние од астрономијата и природните појави: ЛУНА, STELLA, ПРИМАВЕРА, ARCOBALENO, како и називи за лица ДОНА, АМИСА.

Како што рековме погоре, сите овие општи именки, кои се многу чести во италијанскиот јазик, во нашата средина добиваат рекламна функција преку увозните артикли директно од Италија. На нивното зацврстување во нашиот јазик можат исто така да влијаат и италијанските називи, односно имиња на различни производи од нашава Република, како и од другите југословенски подрачја; на пример: PERFETTO (чоколаден производ на фирмата „Подгорка“), MARINA (чајни колачи во производство на „Краш“).

3. Именките од различни семантички групи, кои се застапени со по еден пример, ги поместивме секој посебно. Така, растенијата се претставени преку зборот MARGHERITA, предметите со BOTTIGLIA, а прекарите со CICCiolina.

4. Многу ретко се случува називот да биде, условно таканаречениот, предлошки израз. Во нашиот материјал имаме на пример DA SERGIO кој функционира како некој вид покана кај сопственикот Серџо кој нуди нешто домашно за јадење и сето тоа во семејна атмосфера. Истото би важело и за DAL FUFU, додска пак, CON LE SEPPIE (со сипи) го најдовме во мени во пицерија како вид пица.

Во нашето истражување сретнавме неколку *придавки* и *броеви*² кои јасно ја илустрираат рекламната функција на самиот назив. На пример кај натписот БЕЛА (убава) како име на парфимерија одбран е вистинскиот збор; ПРИМА, што значи, прва, како назив за мини маркет очигледно сака да ни укаже на тоа дека се нуди нешто од прв квалитет, а UNA, како назив за бутик, што во превод значи единствена, како да ни порачува дека во него ќе најдеме облека, која ќе биде оригинална и единствена. VEGETARIANA, пак (а во превод би била вегетаријанска) го задржала оригиналното име на италијанската пица.

И кај *прилогот* AVANTI (напред) ја наоѓаме рекламнопоканувачката функција. Како назив на мешовита продавница, едноставно нè повикува да влеземе за да го видиме, а по можност и да го купиме понуденото. Во групата на при-

2. Италијанските лингвисти броевите ги вклучуваат во категорија на *придавки*. Сп. на пример A. Sando, R. De Blasi, *Parola e lingua. Grammatica italiana per il biennio delle Scuole Medie Superiori*, Caneva, Treviso, 1974, str. 123.

лози би го ставиле и примерот MEZZOFORTE, кој како назив на еден, за сега, празен локал нè упатува на тоа дека се работи за нешто во врска со музиката.

Единствениот случај на лични заменки го најдовме како назив на продавница наменета за неа и него: LEI & LUI, што во превод значи таа и тој.

Примерите од собраниот материјал покажуваат дека италијанските зборови се препишуваат на кирилица, како: ЦИНА, ЦОРЦО, КРИСТИНА или на латиница, кои се и помногубројните: GIANNI, MARINA, BELLA, CARINA.

Поретко, сретнавме случаи каде што фигурираат натписи на двата вида писма, како на пример: BRUNO / БРУНО, PICCO/ПИКО, SANDRO/САНДРО. Последниве даваат можност за правилно читање на оригиналот, и се избегнуваат сите неправилности, под услов да се транскрибирани на точен начин.

При анализата на собраниот материјал забележавме неколку видови грешки при препишувањето на италијанските зборови.

Најголем број од нив се од фонетска природа, кои сведочат за непознавањето на правилата за читање и пишување на италијанските зборови.

Така, имаме случаи препишани на кирилица при кои зборот не е правилно прочитан, па и е транскрибиран на погрешен начин. Прилика за најчеста грешка претставува ч, а тоа ќе го покажеме преку следниве примери: КАПРИЧИОЗА наместо КАПРИЧОЗА (оригинал: CAPRICCIOSA) и ЦЕЦЕЛИНА наместо ЧЕЧЕЛИНА (оригинал: CECELINA).

Примерот CENTO (100 — назив на италијански производ за чистење стаклени и други површини, рекламиран на ТВ) докажува дека с (ч) и кога е препишано на латиница, е прочитано како (ц), односно го слушнавме како (ЦЕНТО).

Кога имаме натписи на латиница поставени едно до друго, од кои едниот е на италијански, а другиот на македонски, како:

MULINO BIANCO
KAPE — PICERIJA

BIANCO под влијание на с (ц) во PICERIJA може лесно да биде прочитан како (БЈАНЦО) наместо (БЈАНКО).

Зборот CAPUCINO (оригинал: CAPPUCCINO) најверојатно ќе се прочита (капуцино). Истив, поради недоволното познавање на италијанскиот изговор, е предаден и во оваа форма: CAPUCHINO.

Зборот PIZZERIJA не може да стои како таков бидејќи претставува мешавина на италијанската и македонската транскрипција, односно би требало да биде или PIZZERIA или PICERIJA.

Дека согласната група ch во македонската средина се чита како (ч) (по аналогија на англискиот јазик) докажува и зборот CHICCO, кој го најдовме како назив на продавница за артикли за деца правилно препишан, но во огласите на весникот „Вечер“ го сретнавме транскрибиран како ЧИКО, а не КИКО.

Проблем претставува и (3); на пример VEZUVIO наместо VESUVIO и GAZOZA наместо GASSOSA.³

Двојните консонанти во италијанскиот јазик се честа и нормална појава; истите се реткост во македонскиот, па оттука и големиот број грешки при препишувањето на италијанските зборови: SPECIALE DOPIO наместо SPECIALE DOPPIO, BALLILA 2 наместо BALILLA 2, TORTELEINI наместо TORTELLINI, BIRA наместо BIRRA, QUATRO наместо QUATTRO, TUTI FRUTI наместо TUTTI FRUTTI.

Во нашиот материјал има, иако помалубројни, и граматички грешки. И така, забележавме ЛАЗАЊИ наместо ЛАЗАЊЕ, РАВИОЛА наместо РАВИОЛО, МАЈОНЕЗА наместо МАИОНЕСЕ, КВАТРО СТАЌОНЕ наместо КВАТРО СТАЌОНИ:

Наидовме, исто така, на имиња кои фигурираат како дел од италијанската кујна, меѓутоа, ни малку не прилегаат на оригиналот: NOLI наместо NOCI? PLATA ITALIANA наместо PIATTO ITALIANO?, CASAGNE наместо LASAGNE?, МАККАРОНИ наместо МАССЧЕРОНИ?.

Сите овие видови грешки би се одбегнале ако се почитува правилото од „Правописот“ за транскрипција на туѓите зборови, односно она поглавје што се однесува на италијанските зборови.

Нашето истражување покажа дека овие зборови најмногу се употребуваат како називи на различни бутици, комисиони, пицерији, барови и кафеани. Најголем број од гореспоменатите називи се сопствени имиња, односно имиња на градови. Така, имаме бутици: ЕМИЛИЈАНО, ЏИНА; комисиони: САНДРА, ЏОВАНИ; пицерији: ЏОРЏО, VENEZIA.

Оваа појава не треба да нè чуди, бидејќи Италија, пред сè, за широките маси е позната како земја по вкусната кујна и успешната мода. Моментално е една од најразвиените земји во Европа и со голем успех ги пласира своите производи насекаде низ светот.

И затоа не нè чудат и италијанските зборови во менито во различни гастрономски амбиенти, како што се: CAROTE, ZUCCHERO, MIELE, SPAGHETTI, FUNGHI.

Ретко се случува називите да имаат семантичка врска со десигнатот. Ова го видовме кај BOTTONI, што се однесува на продавница за копчиња; потоа MAESTRO — артистичко, односно уметничко студио; CONTE — продавница за текстил; BELLA — парфимерија; SHICCO — продавница со артикли за бебиња; CICCiolINA — sexy shop.

Сите други називи, меѓутоа, немаат врска со видот на локалот или продавницата што ја именуваат, како на пример: VALENTINO (за пицерија) и MADONNA (за билијард клуб). На крај, потребно е да напоменеме дека во македон-

3. Сп. А. Fonseca, *Andiamo in Italia! Manuale pratico di lingua italiana per studenti macedoni*. Parte prima, (скрипта), Скопје, 1986, стр. 7.

4. Б. Видоески, Т. Димитровски, К. Конески, К. Тошев, Р. Угринова-Скаловска, *Правопис на македонскиот литературен јазик*, Просветно дело, Скопје, 1975, стр. 93—94.

ската средина италијанскиот јазик не е толку широко познат како што е, на пример, англискиот. Но, кај приватните сопственици многу е нагласена желбата називот да звучи италијански, па и покрај можното непознавање на јазикот, тие продолжуваат да користат италијански зборови, па макар тие биле и погрешно предадени. Ова би можело да биде една од причините за шаренилото и порастот на овие зборови во македонската средина.

ЛИТЕРАТУРА

1. Видоески Б., Димитровски Т., Конески К., Тошев К., Угринова-Скаловска Р., *Правопис на македонскиот литературен јазик*, Просветно дело, Скопје, 1975.
2. *L'italiano per tutti. Dizionario linguistico grammaticale e dei sinonimi e contrari*, De Agostini, Novara, 1986.
3. Кепески К., *Граматика на македонскиот литературен јазик за училишта за средно образование*, Просветно дело, Скопје, 1982.
4. Конески Б., *Граматика на македонскиот литературен јазик*, Дел I и II, Култура, Скопје, 1967.
5. Sando A., De Blasi R., *Parola e lingua. Grammatica italiana per il biennio delle Scuole Medie Superiori*, Canova, Treviso, 1974.
6. Fonseca A., *Andiamo in Italia! Manuale pratico di lingua italiana per studenti macedoni. Parte prima*, (скрипта), Скопје, 1986.
7. Цветковски В., *Туѓите зборови во битолскиот говор*, во МАНУ, Скопје, 1988.

Riassunto

Espressione della stima, ammirazione e simpatia diffuse in tutta la Macedonia per l'Italia e la sua lingua e civiltà può essere considerata il recente e crescente dilagare tra i quartieri vecchi e nuovi di Skopje di parole italiane usate nelle insegne pubblicitarie di negozi, ristoranti, bar, liste delle vivande e vari prodotti alimentari.

L'analisi di più di 60 italianismi ha messo in luce che essi nella maggior parte sono costituiti da nomi propri (principalmente di persona e di città), quindi da nomi comuni (prodotti alimentari, luoghi, stagioni), aggettivi, avverbi, pronomi.

Nell'articolo particolare attenzione viene dedicata al problema della trascrizione degli italianismi in caratteri cirillici e alla serie di errori che l'accompagna. L'autrice mette in risalto, tra l'altro, come alla parola italiana venga affidato il prestigioso ruolo di rappresentare esempi di alta qualità, garanzia ed efficienza, per cui il negoziante o l'operatore commerciale sembra voler usare ad ogni costo termini che ricordino in qualche modo l'Italia.

Втората тема ја реализираа заеднички Валентина ЈА-НАКИЕВА и Сузана МИОВСКА, а истата ќе ја чита Валентина Јанакиева, студентка на втора година на француски јазик и книжевност. Другата коавторка ќе ја претставиме по овој реферат, чијшто наслов е:

ИТАЛИЈАНСКАТА ЛИТЕРАТУРА И УМЕТНОСТ ВО ЧИТАНКИТЕ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

VALENTINA JANAKIEVA

Studentessa del II anno del corso di lingua e letteratura francese. Frequenta assiduamente il Gruppo di Lavoro del Lettorato Italiano.

SUSANNA MIOVSKA

Studi di perfezionamento post-laurea in pedagogia. Frequenta il II anno di lingua e letteratura macedone. Da quattro anni frequenta, senza alcun obbligo, le lezioni d'italiano e collabora con il Gruppo di Lavoro del Lettorato.

L'oggetto della loro ricerca è indicato nel titolo

LA LETTERATURA E L'ARTE ITALIANA NEI LIBRI DI TESTO DELLE SCUOLE MACEDONI

Во учебниците по македонски јазик, односно читанките кои се користат во основните училишта и учебниците по литература во средните, застапеноста на италијанската литература и уметност е многу мала. Во основното образование присуството на италијанската книжевност може да се следи од II до VI одделение. Имено, во I одд. се користат буквари за изучување на буквите во кои не се поместени текстови од странски автори, а во читанките за VII и VIII одделение не е споменат ниту еден италијански автор (единствено во читанката за VII одд. даден е текстот „Земјотресот во Месина“, но без авторот кој го напишал).¹ Во останатите пет одделенија италијанската литература е претставена со мал број автори. Најзастапен е Џани² Родари,³ чишто творби ги среќнуваме во читанките за II, III, IV и V одд., а присутни се и Џакомо Скоти, В. Бјанки, В. Марјани, Ела Пероци, Гвидо Тартаља, Рафаело Џованоли, Едмондо де Амичис и Франческо Петрарка.⁴

Сите овие писатели, со исклучок на Џани Родари, се претставени со по една или најмногу две творби. Во пониските одделенија тоа се главно песни за деца (на Гвидо Тартаља, Џакомо Скоти, В. Бјанки, В. Марјани), а во повисоките одделенија прозни текстови (на Џани Родари, Ела Пероци, Рафаело Џованоли, Едмондо де Амичис и Франческо Петрарка). Но, ниту во една читанка не се дадени податоци за самите писатели, за времето во кое живеат, за нивното творештво. Во некои случаи не се наведува ниту полно име и презиме (на пр. В. Бјанки, В. Марјани), а бидејќи се работи за не многу познати писатели, повеќе претпоставуваме отколку со сигурност знаеме дека станува збор за италијански автори.

1. К. Тошев, Г. Милошев, *Читанка за VII одделение*, Просветно дело, Скопје, 1970, стр. 288.

2. Овде должни сме да напоменеме дека имињата како Џани, и натаму споменатите Џото, Џакомо, Џовани, се неправилно напишани (Ѓани, Ѓото, Ѓакомо, Ѓовани), бидејќи при транскрипцијата на италијанските имиња италијанската буква g пред ia, io, iu во македонски јазик се предава како џа, џо, џу, а не ѣа, ѣо, ѣу (Сп. Б. Видоевски, Т. Димитровски, К. Конески, К. Тошев, Р. Угринова-Скаловска, *Правописот на македонскиот литературен јазик*, Скопје, 1979, стр. 93).

3. *Чоколадниот пат*, во Д. Јанушева, В. Велјановски, *Читанка за II одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989, стр. 98; *Сонце и облак*, во А. Станковиќ, *Првите цутови — читанка за III одделение*, Просветно дело, 1981, стр. 47; *Бриф, Бруф, Браф*, истото, стр. 165; *Возот патува по светот*, во О. Синадиновска, М. Синадиновски, З. Мешинковска, *Читанка за III одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989, стр. 31; *Гемјанушка*, истото, стр. 71; *Ден без глад*, во Гогушески, Д. Мишковски, В. Велјановски, *Читанка за V одделение*, Просветно дело, Скопје, 1986, стр. 46.

Во средното образование италијанската литература е ограничена само на тројцата класици: Данте Алигиери, Франческо Петрарка и Џовани Бокачо, кои се изучуваат во I клас како претставници на хуманизмот и ренесансата. (Во поновите изданија на „Литературата за I клас, на пр. онаа од 1988 год. даден е само Данте Алигиери со извадоци од „Пеколот“).⁵

Се изучува епохата во која живееле, условите кои придонеле за формирање на нивната личност, основните податоци од нивната биографија, а акцент се става на изучувањето на нивните најзначајни дела, особено Дантеовиот „Пекол“. Извадоците од нив се поместени во „Примерите од литературата за I клас“. Данте е претставен со извадоци од „Пеколот“, Петрарка со сонетите „Не, нема мир“ и „Со бавен чекор“, а Бокачо со два раскази од „Декамерон“: „Маркизот од Салуцо“ и „Форезе и Џото“.⁶

4. Ѓ. Скоти, *Први мај*, во Д. Јанушева, В. Велјановски, *Читанка за II одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989, стр. 128; В. Бјанки, *Враќање на пролетните птици*, во М. Маневски, Р. Елимов, *Кладенче, Читанка за II одделение*, Просветно дело, Скопје, 1968, стр. 151; В. Марјани, *Писмо бз адреса*, истото, стр. 93; истото, Скопје, 1981, стр. 90; Е. Пероци, *Мојот чадор може да биде балон*, во В. Велјановски, Д. Јанушева, *Читанка за II одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989, стр. 52; *Истиот, Седуммина брака*, во А. Станковиќ, *Првите цутови — читанка за III одделение*, Просветно дело, Скопје, 1971, стр. 180; *Истото, Скопје, 1981, стр. 178*; Г. Тартаља, *Дожд*, во А. Станковиќ, *Првите цутови — читанка за III одделение*, Просветно дело, Скопје, 1981, стр. 123; *Истиот, Наше море*, во Ѓ. Ивановски, *Волшебни бои — читанка за IV одделение*, Просветно дело, Скопје, 1981, стр. 120; Р. Џованоли, *Во крвавата арена*, во Г. Старделов, *Читанка за VI одделение*, Просветно дело, Скопје, б. г., стр. 180; Е. Де Амичис, *Најголемата синова награда*, истото, стр. 142; Ф. Петрарка, *Книгата мојот верен другар*, истото, стр. 215.

5. Љ. Андреев, Н. Исакова, Л. Каровски, Б. Пендовски, *Литература за I клас* Просветно дело, Скопје, 1988, стр. 44.

6. Д. Алигери, *Пеколот*, во Л. Каровски, Б. Пендовски, Љ. Андреев, Н. Исакова, *Литература за I клас на средните училишта*, Просветно дело, Скопје, 1989, стр. 65; *Истото, Скопје, 1977, стр. 67*; Ф. Петрарка, *Не, нема мир; Со бавен чекор*, во Љ. Андреев, Л. Каровски, Н. Исакова, Б. Пендовски, *Примери од литературата за I клас на средните училишта*, Просветно дело, Скопје, 1989, стр. 75; *Истото, Скопје, 1977, стр. 76*; Џ. Бокачо, *Маркизот од Салуцо; Форезе и Џото*, истото Скопје, 1977, стр. 78; *Истиот, Скопје, 1989, стр. 77*.

Во учебниците по македонски јазик можно е и поместување на творби од другите области на уметноста, на пр. сликарство, вајарство и архитектура. Нивното присуство има големо значење, бидејќи од една страна овозможува запознавање на учениците со бројни уметници и уметнички дела, а од друга страна придонесува за развивање на нивниот естетски вкус и култура.⁷ Меѓутоа замисленоста на нашите учебници е таква што не дава голем простор за претставување на одделни уметнички дела. Имено, учебниците од I до VI одд. се ликовно илустрирани од еден автор, додека оние од I до IV клас на средното образование воопшто не содржат илустрации. Така можноста за поместување на фотографии на уметнички слики, скулптури или архитектонски остварувања е ограничена само на читанките за VII и VIII одд. И во нив застапеноста на италијански автори е многу мала. Претставени се само петмина: Микеланџело со *Давид и Мојсеј* (но само во постарите изданија)⁸, Леонардо да Винчи со *Мона Лиза*,⁹ Тицијан со *Прометеј*,¹⁰ Паоло Веронезе со *Грабнувањето на Европа*¹¹ и Т. Сињорини со *Маслинена Гора*.¹² Во постарите изданија на учебниците од V и VI одд. исто така можат да се сретнат фотографии на уметнички слики, а во изданието од 1972 на читанката за V одделение даден е детаљ од мозаиците во Равена¹³.

7. G. A. Pellegrinetti, *Le lettere. Antologia italiana ad uso del ginnasio superiore e del liceo scientifico*, Petrini, Torino, 1953, str. 6.

8. М. Буонароти, *Давид*, во Г. Старделов, Г. Болиновски, *Читанка за VIII одделение*, Просветно дело, Скопје, 1970, стр. 136; Истиот *Мојсеј*, истото, стр. 87.

9. Л. да Винчи, *Мона Лиза*, во К. Тошев, Г. Милошев, *Читанка за VII одделение*, Просветно дело, Скопје, 1970, стр. 64.

10. Тицијан, *Прометеј* (илустрација на извадок од *Окованиот Прометеј на Есхил*), во Г. Сталев, Г. Болиновски, *Читанка за VIII одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989, стр. 141.

11. П. Веронезе, *Грабнувањето на Европа*, во К. Тошев, Г. Милошев, *Читанка за VII одделение*, Просветно дело, Скопје, 1970, стр. 104.

12. Т. Сињорини, *Маслинена гора*, во Г. Сталев, Г. Болиновски, *Читанка за VIII одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989, стр. 212.

13. Детаљ од мозаиците во Равена (Италија), во Т. Бавтировски, Ц. Станоевски, Г. Сталев, *Читанка за V одделение*, Просветно дело, Скопје, 1972, б. стр.

Од досега кажаното произлегува дека сè она што е презентирано во нашите учебници од областа на италијанската уметност и особено литература е недоволно, но и неадекватно избрано. Имено сите автори, освен Родари, чиешто творби се изучуваат во основните училишта, се непознати не само за нашата средина, туку и пошироко.

Од друга страна пак, во средното образование недопустливо е изучување само на тројца автори од една епоха, а запоставување на голем број меѓународно признати величини како од минатото така и од сегашноста. Сето тоа придонесува за стеснување на културниот хоризонт на учениците кои по 12 годишно школување излегуваат од ученичките клупи со многу сиромашни знаења за италијанската книжевност и култура воопшто.

ИЗВОРИ

Списоков е направен следејќи ги степените и годините на образование, односно од I одделение на основното до IV клас на средното образование.

1. Ѓ. Делчев, *Читанка за I одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989.
2. Ѓ. Делчев, *Буквар за одделно изучување на печатните и ракописните букви*, Просветно дело, Скопје, 1989.
3. Д. Јанушева, В. Велјановски, *Читанка за II одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989.
4. М. Маневски, Р. Елимов, *Кладенче — читанка за II одделение*, Просветно дело, Скопје, 1981; истото, Скопје, 1968.
5. А. Станковиќ, *Првите цутови — читанка за III одделение*, Просветно дело, Скопје, 1981; истото, Скопје, 1971.
6. Љ. Руси, *Македонски јазик за III одделение за училиштата со турски наставен јазик*, Просветно дело, Скопје, 1968.
7. О. Синадиновска, М. Синадиновски, З. Мешинковска, *Читанка за III одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989.
8. О. Синадиновска, М. Синадиновски, М. Јанчевска, *Читанка за IV одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989.
9. Ѓ. Ивановски, *Волшебни бои — читанка за IV одделение*, Просветно дело, Скопје, 1981.
10. Т. Бавтировски, Ц. Станоевски, Г. Сталев, *Читанка за V одделение*, Просветно дело, Скопје, 1980; истото, Скопје, 1972.
11. Д. Гогушевски, Д. Мишковски, В. Велјановски, *Читанка за V одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989; истото, Скопје, 1986.
12. Б. Кондарко, Г. Сталев, *Читанка за VI одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989.
13. Г. Старделов, *Читанка за IV одделение*, Просветно дело, Скопје, б. г.
14. К. Тошев, Ѓ. Милошев, *Читанка за VII одделение*, Просветно дело, Скопје, 1980.
15. Н. Узуновска, К. Гочковска, Т. Саздов, *Читанка за VII одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989.
16. Г. Сталев, Г. Болиновски, *Читанка за VIII одделение*, Просветно дело, Скопје, 1989.

17. Љ. Андреев, Н. Исакова, Л. Каровски, Б. Пендовски, *Литература за I година*, Просветно дело, Скопје, 1989; истото, Скопје, 1988.
18. Љ. Андреев, Н. Исакова, Л. Каровски, Б. Пендовски, *Литература за I клас*, Просветно дело, Скопје, 1988.
19. Љ. Андреев, Н. Исакова, Л. Каровски, Б. Пендовски, *Примери од литературата за I година*, Просветно дело, Скопје, 1977.
20. Т. Тодоровски, С. Прокопиева, *Примери од литературата за II година*, Просветно дело, Скопје, 1987.
21. Г. Тодоровски, Н. Исакова, *Литература за III година*, Просветно дело, Скопје, 1989.
22. Г. Тодоровски, Н. Исакова, *Примери од литературата за III година*, Просветно дело, Скопје, 1988.
23. С. Мицковиќ, Г. Старделов, *Литература за IV година*, Просветно дело, Скопје, 1988.
24. С. Мицковиќ, Г. Старделов, *Примери од литературата за IV година*, Просветно дело, Скопје, 1988.
25. Ѓ. Делчев, *Буквар со читанка I и II курс за основно образование на возрасните*, Просветно дело, Скопје, 1979.
26. Ѓ. Калан, Т. Стојановски, *Читанка за III и IV курс за основно образование на возрасните*, Просветно дело, Скопје, 1979.

ЛИТЕРАТУРА

1. Видоевски В., Димитровски Т., Конески К., Тошев К., Угринова-Скаловска Р., *Правопис на македонскиот литературен јазик*, Просветно дело, Скопје, 1979.
2. A. G. Pellegrinetti, *Le lettere. Antologia italiana ad uso del ginnasio superiore e del liceo scientifico*, Petrini, Torino, 1953.

Riassunto:

Alla fine della loro ricerca, effettuata su 26 libri di testo scolastici pubblicati tra il 1968 e il 1989 le autrici mettono in risalto l'insufficienza informativa e l'inadeguatezza dei materiali scelti nel campo dell'arte e, particolarmente, della letteratura italiana. Tutti gli autori, infatti, tranne Rodari, presenti nei testi delle scuole dell'obbligo, sono assolutamente insignificanti per il nostro ambiente. D'altra parte, non si riesce a capire come mai, nel corso degli studi medi superiori, si limiti l'attenzione a tre soli autori di un'epoca (Dante, Petrarca, Boccaccio), ignorandone tantissimi altri famosi sia del passato sia dei nostri tempi. In tal modo si può comprendere quel ristrettissimo orizzonte, in ordine alla letteratura e cultura italiana, che hanno tantissimi giovani, lasciando i banchi di scuola dopo 12 anni di studio.

Сузана МИОВСКА веќе дипломира педагогија, а сега се наоѓа на постдипломски студии. Истовремено студира македонски јазик и книжевност, на втора година. Во суштина, таа е поврзана веќе четири години со италијанскиот лекторат, кога факултативно почна да ги посетува предавањата. Нејзината тема гласи:

ЗА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ ВО ИТАЛИЈАНСКИОТ И МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Susanna MÍOVSKA
(ved. a pag.12)

ALCUNI FRASEOLOGISMI ITALIANI E MACEDONI A CONFRONTO

Познавањето на еден јазик претставува не само совладување на неговата лексика и граматика, туку поаѓајќи од нив и откривање на различните значења на зборовите во различни контексти и ситуации. Токму ова е теренот на фразеологизмите кои можат да бидат изразени како поговорки, споредувања, идиоми, изреки, афоризми.¹ Значењето на фразеологизмите за еден јазик е многу големо. Тоа произлегува пред сè од нивната многу фреквентна употреба. Како што истакнува Умберто Еко, јазикот живее од фразеологизмите, без нив можеме да останеме занемени.² Од друга страна, пак, фразеологизмите се многу значајни и од аспект на стилот, бидејќи овозможуваат концизност во изразувањето, богатство на семантички план, живописност на јазикот.

Разгледувајќи некои фразеологизми во италијанскиот и македонскиот јазик, откриваме многу сличности, но и разлики, како во однос на семантиката, така и во однос на нивната јазична обликуваност. Токму тие разлики претставуваат тешкотија за Италијанецот којшто учи македонски јазик, односно за Македонецот што учи италијански, бидејќи, иако зборовите се разбираат, не се сфаќа вистинската смисла на нивната комбинација.

Земајќи ги како критериуми семантиката, лексичкиот состав, граматичката форма и стилската вредност, италијанските и македонските фразеологизми можеме да ги поделиме во неколку групи.³

Во првата група влегуваат фразеологизми со иста семантика и потполно иста форма на изразување. На пр.:

1. Occhio per occhio, dente per dente
потполно одговара на македонското:

Око за око, заб за заб
или 2. Non avere peli sulla lingua
Да се нема влакна на јазикот

3. Lontano dagli occhi, lontano dal cuore
Далеку од очите, далеку од срцето

Овој тип на фразеологизми не претставува никаква тешкотија, бидејќи секој фразеологизам од едниот јазик има идентичен еквивалент во другиот.

1. Сп. R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1969, str. 374; M. Minovic, *Uvod u nauku o jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1989, str. 68—70.

2. U. Eco, *Giu' la maschera, tutto fumo e niente arrosto*, во „L'Espresso“ n. 44, 4. 11. 1990, str. 234.

3. A. Mazanek, J. Wójtowiczowa, *Idiomy polsko-włoskie* (Frasesologia idiomatica polacco-italiana), PWN, Warszawa, 1986, str. 9.

Втората група ја претставуваат фразеологизми со иста семантика, но различен лексички состав. На пр.:

4. *A caval donato non si guarda in bocca*
На подарен коњ забите не му се гледаат
5. *Dormire come un ghiro*
Спие како топ (како заклан)

Кај овие примери се забележува разлика само во еден збор: во првиот пример *bocca* (уста) наспрема *заби*; во вториот *ghiro* (полв) наспрема *топ* (заклан). И овој тип на фразеологизми не предизвикува поголеми проблеми во разбирањето.

Многу поголема тешкотија претставуваат фразеологизмите со иста семантика, но различна граматичка форма. На пр.:

6. *Le bugie hanno le gambe corte*
На лагата ѝ се кратки нозете
7. *Tra i due litiganti il terzo gode*
Кога двајца се караат, третиот користи

Во првиот пример се работи за разлика во граматичката категорија број, а во вториот, за разлика во видот на зборот (именка наспроти глагол).

Уште поизразени се тешкотиите во примерите:

8. *Salvare capra e cavoli*
И волкот сит и овците на број
9. *Avere la coda di paglia*
Си ја има мувата на капата

кадешто покрај морфолошките разлики присутни се и разлики во синтаксичката форма. Затоа за правилно преведување неопходно е да се открие смислата на целиот израз, а потоа да се бара еквивалент во другиот јазик.

Посебна група претставуваат фразеологизмите со иста или слична структура во двата јазика, но со различна семантика. На пример, *avere affinità* во италијанскиот јазик значи *има сличност*, додека во македонскиот јазик истиот тој фразеологизам *има афинитет* има сосема поинакво значење: *има интерес, склоност*; или македонскиот фразеологизам *има преокупација* означува *има интерес, занимање*, а во италијанскиот јазик *avere preoccupazioni* значи *има грижи*. Овие фразеологизми многу често претставуваат замки за оној што недоволно го познава јазикот, бидејќи не познавајќи ја разликата во значењето може да ги употреби во неадекватни ситуации.

Фразеологизми коишто претставуваат најголема тешкотија при преведувањето се оние кои немаат еквивалент во другиот јазик. На пр.: *rosario di notizie cattive* не може да се преведе на македонски со соодветен фразеологизам, туку описно како *низа од лоши вести*; или *non fare una piega* би се превело *блиску до совршенство, скоро совршено*; *recitare il teo culpa* како да се признаат сопствените гревови. Истото важи и за бројните македонски фразеологизми кои немаат еквиваленти во италијанскиот јазик. На пр.: *крчма кај некого, блага ракија*. Токму овие фразеологии овозможуваат да дојде до полн израз инвентивноста на преведувачот, кој познавајќи ја смислата може да создава сопствени јазични конструкции со исто значење.

Употребата на голем број фразеологизми претпоставува познавање на ситуацијата, условите, амбиентот во кој можат да се применат.⁴ На пример, италијанскиот фразеологизам *andare a morire ammazzato* што одговара на македонскиот *по ѓаволите*, може да се употребува во дијалог меѓу луѓе кои добро се познаваат и чијашто блискост во односите дозволува и поголема слобода во изразувањето, но не и меѓу непознати. Истото важи и за фразеологизмот *testa di rapa* што одговара на погрдниот збор *тиква*. Непознавањето на стилската вредност на фразеологизмите од овој вид може да доведе до нивна неадекватна примена што од своја страна пак, може да предизвика комични, па и трагикомични ефекти.

Целта на овој наш приказ не е комплетно претставување на оваа проблематика, туку истакнувајќи ја нејзината важност и значење, сакавме да укажеме на потребата од нејзино подетално разгледување. Во таа смисла би било пожелно и издавање на прирачник⁵ којшто врз компаративна основа би ги разгледувал фразеологизмите во македонскиот и италијанскиот јазик. Од гледна точка на применета лингвистика тој би им помагал на оние што го изучуваат италијанскиот, односно македонскиот јазик, за негово подобро разбирање, на преведувачите од италијански, односно од македонски јазик, за правилно, верно и поубаво преведување, а би можел да биде користен и како основа за други компаративни истражувања, на пример за изворите на фразеологизмите во двата јазика (митологија, фолклор, литература, културни,

4. M. Radovanović, *Sociolingvistika*, BIGZ, Beograd, 1979, str. 59.

научни и политички контакти, традиција и сл.) или за по-
теклото на лингвистичките влијанија.

ЛИТЕРАТУРА

1. Mazanek A., Wójtowiczowa J., *Idiomy polsko-włoskie (Frasesologia idiomatica polacco-italiana)*, PWN, Warszawa 1986.
2. Minović M., *Uvod u nauku o jeziku*, Svjetlost, Sarajevo 1989.
3. Radovanović M., *Sociolingvistika*, BIGZ, Beograd 1979.
4. *Rassegna italiana di linguistica applicata*, Bulzoni, Roma, n. 3 — 1, 1979—1980.
5. Simeon R., *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Matrica Hrvatska, Zagreb 1969.
5. J. Jernej, *Per un frequenziario fraseologico*, in *Rassegna italiana di linguistica applicata*, Bulzoni, Roma, 1979—1980. n. 3—1 str. 341

Riassunto

Prendendo quali criteri il significato, la struttura lessicale, il modello grammaticale e il valore stilistico si è fatta la seguente classificazione di fraseologismi:

- 1) stesso significato e stessa forma espressiva,
- 2) stesso significato, ma diversa struttura lessicale,
- 3) stesso significato, ma diversa forma grammaticale,
- 4) stessa struttura, ma diverso significato.
- 5) diverso valore stilistico,
- 6) assenza di equivalente nell'altra lingua.

L'autrice, pur facendo presente di non aver avuto intenzione di affrontare l'intera problematica in materia, ha voluto almeno sottolineare la necessità e l'urgenza di un esame piú particolareggiato. In tal senso suggerisce la realizzazione di un prontuario, che, in chiave comparativa, presenti i fraseologismi macedoni e italiani. Un tale strumento potrebbe rivelarsi di grande utilità tanto per chi studia l'italiano (o il macedone) quanto per chi ha a che fare con lavori di traduzione, particolarmente di testi letterari, ma potrebbe anche costituire punto di partenza per ulteriori ricerche circa l'origine dei fraseologismi (mitologia, folklore, letteratura, tradizioni, ecc.), ovvero circa la provenienza delle influenze linguistiche.

Уште еднаш се јавува Јулијана СИНАДИНОВСКА со темата:

ОБИД ЗА СПОРЕДУВАЊЕ НА ФОРМИТЕ ЗА ОБРАЌАЊЕ
ВО МАКЕДОНСКИОТ И ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК

Si ripresenta la signorina **Julijana SINADÍNOVSKA** con un'altra ricerca dal titolo

**PER UN CONFRONTO DELLE FORME DI CORTESIA
IN MACEDONE E IN ITALIANO**

Формите на обраќање при изучувањето на било кој странски јазик претставуваат една од основните теми бидејќи се неопходни при директното комуницирање. Блаже Конески¹ во својата „Грамматика на македонскиот литературен јазик“ вели дека формата на учтиво обраќање во нашиот јазик се изразува со заменката за второ лице множина: *Вие*.

Меѓутоа, во некои прирачници за учење на македонскиот јазик наменети за странци, наидовме на различно третирање на оваа проблематика. Имено, во „*Manuale di lingua macedone*“ (Прирачник по македонски јазик) од Наум Китановски², доследно се почитува нормата за учтиво обраќање, односно *Вие*. Додека пак, во скриптата „*Македонски јазик за странци*“ од Александар Христовски³, во почетните лекции при обраќањето е застапена заменката *Вие*, но веќе во IV-та (без никакво претходно објаснување) *Вие* преминува во *ти*.

Во италијанскиот јазик постои точно определено правило за заменските форми на обраќање, т.е. трето лице единина *Lei* односно *Ella*⁴ во чиј осврт го има претставено историскиот развој на оваа форма. Исто така, постои можност да се сретне обраќање со заменката за второ лице множина *Voì*, но тоа се смета за регионализам⁵.

Како основа на нашето истражување го користевме материјалот од говорниот македонски јазик, употребуван во различни општествени средини и јазични ситуации, од луѓе со различен социјален и културен статус, возраст и пол, а истите зборувале на различни теми⁶.

Од собраните примери ќе се обидеме да ги откриеме, а потоа и да ги објасниме, причините поради кои формите на обраќање варираат во македонскиот јазик.

1. Б. Конески, *Грамматика на македонскиот литературен јазик*, Култура, Скопје, 1967, стр. 332.

2. N. Kitanovski, *Manuale di lingua macedone*, Istituto Universitario Orientale, Napoli, 1983.

3. А. Христовски, *Македонски јазик за странци*, Скопје, 1980.

4. G. Rohlfs, *Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti*, Einaudi, Torino, 1968, t. II, str. 182—3.

5. Истото.

6. Сп. М. Radovanović, *Sociolinguistica*, BIGZ, Beograd 1979, str. 43—62; J. A. Fishman, *The Relationship between Micro- and Macro-Sociolinguistics in the Study of Who Speaks What Language to Whom and When*, во *Sociolinguistics*, (eds.) J. B. Pride and J. Holms, Aylesbury (GB), 1979, str. 15—32.

Оваа проблематика е мошне сложена, меѓу другото и поради тоа дека интерпретацијата на нивниот избор спаѓа и во областа на социолингвистиката; и како што вели Лилјана Минова-Ѓуркова „испитувањата на македонски јазик од овој аспект допрва претстојат“⁷.

Затоа и нашево разгледување (кое е мошне кратко и шематско) мора да се сфати само како едно обидување за анализа на формите на обраќање.

Обид за нивното споредување со оние од италијанскиот јазик произлегува од забележаните тешкотии при нивната употреба од страна на студенти-италијанисти.

Од трите групи на јазичните форми за обраќање: заменска, глаголска и именска (според поделбата направена од Минова-Ѓуркова⁸), нашето внимание ќе го свртиме, пред сè, на заменско-именската група.

Треба да истакнеме дека средствата од сите видови обраќања се наоѓаат во тесна меѓусебна врска и често се јавуваат заедно.

Примерите од нашето истражување би ги поделиле на три групи:

1. Во првата влегуваат оние случаи кога двата соговорника ја употребуваат формата *Вие*;

2. Другата група опфаќа примери кога едниот соговорник ја користи формата *Вие*, додека другиот *ти*;

3. Во третата група на ситуации, двата соговорника ја употребуваат само формата *ти*⁹.

Значи, во првата група имаме примери каде што соговорниците што зборуваат меѓусебе, или не се познаваат, или пак, имаат одреден општествен статус во јавниот живот (директор, научник, режисер, итн), или местото на разговорот (на пример, телевизиско студио) детерминира употреба на официјална форма. На пример:

1. А: *Извинете, дали саат имате?*

(се обраќа 35-на жена кон непознат студент)

Б: *Да. Почекајте малку; точно е 12.00.*

А: *Scusi, mi dice l'ora?*

В: *Giello dico subito: sono le 12.*

2. А: *Извинете, ми рекоа овде да се обратам.*

(девојка кон службеничка од пошта)

Б: *Другарке, ќе одите на шалтерите од 10 до 15!*

А: *Senta, scusi, mi hanno mandata da Lei...*

В: *Deve andare agli sportelli dal 10 al 15!*

7. Л. Минова-Ѓуркова, *Именското обраќање во македонскиот јазик*, во *Литературен збор*, XXXV, кн. 5—6, Скопје, 1989, стр. 5.

8. Истото.

9. Сп. М. Radovanović, ... str. 34—35.

3. А: Доктор Митева, Ве молам да ни кажете... (на ТВ)
 Б: Пред да почнам, би Ви напоменала дека...
 А: *Professoressa Miteva, vuol dirci...*
 В: *Intanto, vorrei dirLe subito che...*
4. А: Повелете, чиче. (во фотокопирница; девојка кон постар човек)
 Б: Ако сакате, една копија од ова.
 А: Еве, повелете, два динара.
 Б: Многу фала. Пријатно.
 А: *Desidera, signore?*
 В: *Vorrei una fotocopia di questo documento.*
 А: *Ecco a Lei. Due dinari.*
 В: *Subito, ecco tenga! Grazie. Buongiorno.*

Од наведените примери видовме дека формата на обраќање во македонскиот јазик (во релацијата *Виe* \longleftrightarrow *Виe*) може да се состои од личната замена за II-ро лице множина (*Виe*), соодветна лично-глаголска форма и етикета¹⁰. Сепак, споменатите јазични средства ретко се јавуваат сите заедно.

Во италијанскиот јазик пак, имаме лична замена за III-то лице еднина (*Lei*), соодветна лично-глаголска форма и етикета.

Да напоменеме веднаш дека македонските етикети, како: *другарка, другар, професор, директор*, со коишто оди и презимето, можеме да ги сретнеме само кај одредени институции, како: универзитет, радио и телевизија, пошта, претпријатија, болници, итн. Истиве, при директно обраќање во италијанскиот јазик, се застапени со *signore* (за *другар*), *signora* или *signorina* (за *другарка*).

Често употребуваната етикета *девојче* (што одговара на италијанското *signorina*), семантички означува личност помеѓу 10 и 16 години. Од страна на постарите лица таа се користи при обраќање и кон млади жени кои имаат и 30 години, а изгледаат младолико. За некого ова претставува комплимент, но за друг е навреда. Меѓутоа, лицето кое се обраќа со *девојче* (често може да се чуе и *душо*), го прави тоа од почит, а не со намера да навреди.

Етикетата *дечко* би можела да одговара на италијанското *giovane* или *giovannotto*, кое може да се чуе при обраќање на улица или во автобус.

Во нашиот јазик *чиче* или *чичко* (итал. *signore*) како често користена форма претставува посебен проблем, а е упатена кон непознато лице. Овој збор се употребува за човек што изгледа или е постар во однос на оној што му се

10. Исто, стр. 38—39; сп. исто така Л. Минова-Гуркова, ... стр. 8—12.

обраќа. Така, чиче нема само роднинска конотација; оваа форма можеме да ја чуеме во продавница, на пазар, на улица, и обично оди со глаголот во II-ро лице множина. Меѓутоа, има и исклучоци. Во болница, медицинската сестра штом ќе види болен старец, со чувство на сожалување измешано со некоја почит поради годините, ќе му се обрати со чиче и со ти. На пример: *Како си, чиче?*

Треба да напоменеме и тоа дека децата ја користат само формата чиче, а никогаш другар. За етикетата тето важи истото објаснување како и за чиче.

Денес, кога живееме во време на големи промени во сите области на животот, сè почесто ја слушаме и ја употребуваме подзаборавената форма *господин, госпоѓа, госпоѓица* (итал. *signore, signora, signorina*), кои редовно одат со *Ви* и јасно ја изразуваат почитта кон лицето кон кое се обраќаеме.

Преку средствата за јавно информирање не ретко го слушаме прашањето: „Како да Ви се обратам, со другар или господин?”

Во италијанскиот јазик не е можно да стои формата за учтиво обраќање заедно со личното име, како што тоа го среќаваме во македонскиот јазик. На пример:

5. А: *Владанка, кажете ни за каков натпревар се работи? (на ТВ; се обраќа новинар кон гостинката)*

Б: *Видете, станува збор за...*

А: *Signora/ina [cognome], ci può dire qualcosa del concorso?*

Б: *Vede, si tratta di...*

6. А: *Како сте, Лидија? (професор кон асистент)*

Б: *Добро, благодарам. А Ви?*

А: *Come sta, dottoressa [cognome] signora/ina [cognome]?*

Б: *Bene, grazie. E Lei?*

7. А: *Ви сте Марина? (професор кон студент)*

Можете да влезете.

Б: *Ви благодарам.*

А: *E' Lei [cognome]? Prego s'accodi.*

Б: *La ringrazio.*

Како што гледаме, во италијанскиот јазик се употребува *signore (signorina) + презиме*, или етикета (на пример: *dottoressa*) + презиме.

Втората група примери илустрира тип на јазичен контакт, кога степенот на официјалноста на ситуацијата е послаб или, пак, станува збор за нерамноправен статус (социјален, возрасен, културен) меѓу соговорниците¹¹. На пример:

8. А: *Извинете, другар директоре, не можам да добијам врска. (секретарка кон директор)*

Б: *Пробај пак да телефонираш! (одговара директорот)*

11. М. Radovanović, ... str. 59—62.

A: *Scusi, signor direttore, non riesco a prendere la linea.*

B: *Riprovi ancora!*

9. A: *Докторе, дали да Ве почека пациентот?*
(го прашува асистентот лекарот)

B: *Кажу му да почека!*

A: *Dottore, scusi, deve aspettare* La il paziente o...?

B: *Sì, gli dica di aspettare!*

10. A: *Гледаш како убаво сега си научила!*
(професор кон студент)

B: *Ви благодарам, професоре.*

A: *Vede che adesso si è ben preparata?*

B: *Ha ragione. La ringrazio, professore.*

Од сите наведени примери, гледаме дека гореопишаната релација *Виe* \longleftrightarrow *ти* меѓу два соговорника е многу честа за македонската јазична средина, а не постои во италијанската, каде што се употребува секогаш форма за учтив и почитувачки тон, исто како кај примерите од I-та група.

Значи, таков социолингвистички фактор каков што е нерамноправен статус во јавниот живот (директор-службеничка, лекар-асистент, професор-студент), не влијае на измена на начинот на обраќање во италијанскиот јазик. Тој е решавачки само за македонскиот.

Слична ситуација гледаме и во врска со возраста а овој фактор што го детерминира преминувањето на *Виe* во *ти* во македонскиот јазик, нема големо значење во италијанскиот (каде што останува официјалната форма *Lei*), освен во точно определени ситуации; на пример, на улица постар човек на момче може да му се обрати со *giovannotto* наместо *signore*.

11. A: *Девојче, да не имаш жетон да ми дадеш?*
(стара жена кон 25-на жена)

B: *Повелете.*

A: *Signorina, scusi, ha da darmi un gettone?*

B: *Tenga, signora.*

12. A: *Колку сакаш од патлицаниве?*
(на пазар; постар кон момче)

B: *Па, дајте ми 2 кила!*

A: *Pomodori, quanti ne vuole?*

B: *Che so, me ne dia due chilogrammi!*

13. A: *Колку ти е шампончето?*
(касиерка кон млада жена)

B: *50 динари. Повелете.*

A: *Quanto costa, scusi, questo shampoo?*

B: *50 dinari. Tenga.*

А дека возраста е многу битен фактор за начинот на обраќање во македонскиот јазик, сведочи и следниов пример:

14. A: *Добар ден. Дали е тоа број...? Ацо ми треба.*
Виe *сте сопругата? (по телефон)*

B: *Не, ќерка му.*

A: Aj, дај ми го татко ти.

A: Buon giorno. *Scusi* è il iumero . . . ? Vorrei parlare con il *signor* [cognome]. *Lei, scusi*, è la moglie?

B: No, sono la figlia.

A: No capito. Allora mi può *passare* *Suo* padre?

Во третата група примери спаѓаат најчестите форми на обраќање во сите јазични амбиенти, а тоа е употребувањето на формата *ти* од страна на двата соговорника. Забележавме дека лица што добро се познаваат (пријатели, роднини) секогаш се обраќаат меѓу себе со *ти*. А поради близината на возраста, на истиот начин се однесуваат и младите луѓе. Но, ако пак, се решат да ја користат формата *Ви*, тоа е оти имаат одредена јазична култура (на пример, живееле во друг амбиент).

15. A: Дали е слободно? . . . од каде доаѓаш? од Солун?
(во воз; млад човек кон млада жена)

B: Да. А ти од каде си?

A: *Scusi*, ci sono posti liberi? Da dove viene, da Salonicco?

B: Sì. E *Lei, scusi*, di dov'è?

При ваква конкретна ситуација, во италијанскиот јазик постои само официјалната форма на обраќање: *Lei*. Оваа официјалност се намалува во точно определени ситуации, а една од тие е и обраќањето помеѓу пејач и обожавател. И самиот факт дека ова се случува на радио (како што ќе ни покаже следниов пример) не придонесува да се употреби формата *Lei*. Значи, тенденцијата за намалување на дистанцата е толку голема што го детерминира изборот на формата *tu*, на пример:

16. A: Гоце, честитки за твојот успех!

(на радио; обожавател кон пејач)

B: Ти благодарам, Зоран.

A: *Gotse*, congratulazioni per il tuo successo!

B: *Ti ringrazio* del pensiero, *Zoran*.

Во нашата средина постарите луѓе скоро секогаш ја користат формата *ти*, независно од било кој социолингвистички фактор. На пример:

17. A: Дај ми еден жетон. (постар човек кон жена-продавачка во киоск)

B: Еве ти.

A: *Mi dia* un gettone, per favore!

B: *Tenga!*

Овој начин на обраќање во италијанската јазична средина не постои; а се користи единствено формата *Lei*.

Дека постои несигурност и колебливост кај постарите луѓе во нашата средина во однос на формите на обраќање, покажува и следниов пример:

18. А: Како сте? (млада жена кон баба)

Б: Фала, добри сме.

А: *Come va?*

В: *Va bene, grazie.*

Ова можеби произлегува од тоа дека, како што вели Б. Конески, „Овие форми за учтиво обраќање не се поникнати од самиот наш јазик, ами се „прекопирани“ во него“.¹²

Во италијанскиот јазик пак не постои можност за правење на овој вид грешка, поради постоењето на неутралниот израз *Come va?*, кој може да се користи независно од било кој социолингвистички фактор.

И децата во нашата средина кон постарите луѓе ја употребуваат само формата *ti*, додека пак, италијанските деца ја користат единствено формата *Lei*.

19. А: Тето, саат да не имаш? (на улица)

Б: Да, имам. А каде толку си се забрзал?

А: *Signora, sa dirmi che ora è?*

В: *Te lo dico subito, figliolo. Ma come mai tanta fretta?*

Нашиот обид за анализа на формите на обраќање во македонскиот во споредба со италијанскиот јазик, главно го направивме за да послужи како помош на студентите при изучувањето на италијанскиот. Истите, раководејќи се и размислувајќи на својот мајчин јазик, често во италијанската средина оддаваат впечаток на луѓе со „лошо однесување“ кога наместо формата *Lei* по инерција ја користат онаа на *tu*. И затоа, сметаме дека е неопходно понатамошно изучување на формите за обраќање, посебно од социолингвистичка гледна точка.

12. Б. Конески, ..., стр. 332.

ЛИТЕРАТУРА

1. AA. VV., *L'italiano per tutti. Dizionario linguistico grammaticale e dei sinonimi e contrari*, De Agostini, Novara, 1986.
2. Гавенда Е., Урбан П., Забиеровска К., Социолингвистички за здравиците, во Славистички студии, год. IV—V, Скопје, 1985.
3. Kitanovski N., *Manuale di lingua macedone*, Istituto Universitario Orientale, Napoli, 1983.
4. Конески Б., Граматика на македонскиот литературен јазик, Дел I и II, Култура, Скопје, 1967.
5. Минова-Гуркова Л., Именско обраќање во македонскиот јазик, во Литературен збор, XXXV, кн. 5—6, Скопје, 1989.
6. Radovanović M., *Sociolingvistika*, BIGZ, Beograd, 1979.

7. Stipčević N., Franchi E., *Osnovi italijanskog jezika*, Prosveta, Beograd, 1976.
8. Rohlfs G., *Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti*, Einaudi, Torino, 1968.
9. *Sociolinguistics*, (eds.) J. B. Pride and J. Holmes, Aylesbury (GB), 1979.
10. Христовски А., *Македонски јазик за странци*, Скопје 1980.

Riassunto

L'autrice si dà cura di dimostrare che l'uso delle forme di cortesia dipende innanzi tutto dalla conoscenza di fattori sociolinguistici, che sono differenti nelle due lingue, oggetto di questo lavoro. Se è vero, d'altronde, che l'utente che li ignori non incontra difficoltà nella comunicazione, è altrettanto vero che necessariamente gliene deriva l'epiteto di ignorante.

Nell'articolo, oggetto principale d'analisi sono state le componenti **pronominali-nominali** delle forme di cortesia nella lingua macedone parlata, e se ne sono evidenziate le diverse varianti. Dal confronto, poi, con le forme italiane ne è risultata la chiara differenza, in particolar modo nei rapporti "Vie <> ti" (Lei <> tu) e "ti<>ti" (tu <> tu), in cui la differenza dello stato sociale e dell'età rappresentano fattori sociolinguistici solo in macedone, e non in italiano.

Nell'articolo si è voluto anche mettere l'accento sull'eccezionale importanza che nell'apprendimento di una lingua ricopre lo studio, in chiave contrastiva, delle forme di cortesia dal punto di vista sociolinguistico.

Сузана МИОВСКА го претставува својот трет обработен труд кој гласи:

ЗА ЕДЕН ВИД ИТАЛИЈАНСКИ СКРАТЕНИЦИ И НИВНАТА ЛЕКSIКАЛИЗАЦИЈА (СО НЕКОИ ПАРАЛЕЛИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК)

La dottoressa Susanna MÍOVSKA interviene a questo simposio con il suo terzo contributo, il cui titolo è

**A PROPOSITO DI UN TIPO DI SIGLE ITALIANE
E LORO LESSICALIZZAZIONE (CON DEI PARALLELI
IN LINGUA MACEDONE)**

Една од тенденциите во развојот на јазиците, па и на италијанскиот, е онаа за економизација на јазикот,¹ што меѓу другото значи и зголемена употреба на скратениците² особено во средствата за масовна комуникација. Оттука произлегува и потребата од нивното подетално разгледување, како во однос на нивниот изговор, така и во однос на нивното писмено предавање. Предмет на нашето истражување се скратениците формирани од почетните букви на зборовите што влегуваат во состав на сложени називи. Притоа беше користен материјал од весниците „Corriere della sera“, „La stampa“, во периодот од 1985, до 1990, како и од списанијата „L'Espresso“, „Europeo“, „Ероса“, „Tempo medico“ и „Storia illustrata“ во периодот од 1981 до 1990.

Анализата на скратениците покажува дека во современиот италијански јазик нивната форма на пишување може да биде различна. На пр.: *Partito Comunista Italiano* (Комунистичка партија на Италија) се сретнува со формите: *Pci*, *pri*, *PCI*.³ Со повеќе форми се карактеризираат особено оние скратеници кои имаат позачестена употреба во дневниот печат. Таков е случајот со скратениците кои означуваат одделни италијански партии:

Psi, *psi*, *PSI* (*Partito Socialista Italiano*)⁴

Pri, *pri*, *PRI* (*Partito Repubblicano Italiano*);⁵

Pli, *pli*, *PLI* (*Partito Liberale Italiano*);⁶

Msi, *msi*, *MSI* (*Movimento Sociale Italiano*).⁷

Различни форми се среќаваат не само во различни текстови и кај различни автори, туку и во рамките на еден ист текст. Ова колебање укажува дека проблемот на пишување на скратениците е од понова дата и дека токму затоа сè уште не постои единствен образец за нивно писмено предавање. Всушност разнообразието дава можност за разликување на неколку етапи во писмената употреба на скратениците.

¹ D. Buttler, H. Kurkowska, H. Satkiewicz, *Kultura języka polskiego*, PWN, Warszawa, 1971, str. 95.

² R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1969, str. 718—719; *Dizionario enciclopedico italiano*, Roma, 1960, t. XI, str. 277—278.

³ Различните форми на скратениците се среќаваат во различни извори, но заради економичност покрај секоја форма ќе наведуваме само еден извор.

Pci (Eu n. 18, 29. 04. 1988, str. 46); *pri* (LS, 8. 03. 1990, str. 3); *PCI* (CS, 11. 05. 1989, str. 9).

⁴ *Psi* (LE n. 44, 8. 11. 1987, str. 3); *psi* (LS, 10. 03. 1990, str. 3); *PSI* (CS, 13.09. 1985, str. 2).

⁵ *Pri* (CS, 17. 03. 1990, str. 9); *pri* (LS, 8. 03. 1990, str. 3); *PRI* (CS, 13.09. 1985, str. 2).

⁶ *Pli* (CS, 25. 11. 1988, str. 2); *pli* (LS, 16. 03. 1990, str. 7); *PLI* (LS, 19. 10. 1987, str. 3).

⁷ *Msi* (CS, 10. 07. 1989, str. 4); *msi* (LS, 2. 04. 1989, str. 2); *MSI* (CS, 11, 05. 1989, str. 9).

Првата е пишување со иницијални големи букви разделени со точки. Денес оваа форма е надмината и како таква многу ретко се сретнува, особено во дневниот печат нејзината употреба е наполно отфрлена. Сепак во одделни текстови сè уште може да се сретне *U.S.A. (Stati Uniti d'America)*⁸, *U.R.S.S. (Unione delle Repubbliche Socialiste Sovietiche)*⁹, *U.S.L. (Unita' Sanitaria Locale)*.¹⁰ И во речниците на италијанскиот јазик, на пример во оној од Nicola Zingarelli, речиси сите скратеници се дадени во оваа форма:

D.C. (Democrazia Cristiana),
P.S.D.I. (Partito Socialista Democratico Italiano),
O.N.U. (Organizzazione delle Nazioni Unite),
O.M.S. (Organizzazione Mondiale della Sanità),
C.E.E. (Comunità Economica Europea),
*F.I.A.T. (Fabbrica Italiana Automobili Torino).*¹¹

Иако некои скратеници не ја познаваат оваа форма, односно директно преминале во други облици на писмена употреба, сепак неоспорен е фактот за примарноста на овој начин на нивното предавање.

Натамошниот развој го следиме низ формите:

DC — Dc — dc — dici — dicci¹²

Како што се гледа, општа тенденција во употребата на скратениците е нивното поедноставување, пред сè преку губење на точките што ги разделуваат иницијалите, а потоа и преку настојувањето да добијат статус на збор. Последната форма, *dicci*, укажува на нејзиното формално изедначување со другите зборови во зборовната низа. Всушност, изговорот на скратеницата е она што доведува до последната форма. Тенденцијата за пишување онака како што се изговара се забележува и кај скратениците:

*LP — Lp — lp — ellepi (Long play),*¹³

*BR — Br — br — Bierre (Brigate Rosse),*¹⁴

*CL — Cl — (cl) — Cielle (Comunione e Liberazione).*¹⁵

Во последните два примери присутни се формите *Bierre*, *Cielle*, кои не ги наоѓаме во развојот на другите скратеници. Големата почетна буква покажува дека скратеницата сè уште се третира како сопствена именка која понајтаму може да се развие во *bierre*, *cielle*.

⁸ *U.S.A.* (CS, 14. 03. 1989, str. 15).

⁹ *U.R.S.S.* (LS, 6. 04. 1990, str. 7).

¹⁰ *U.S.L.* (CS, 20. 10. 1990, str. 14).

¹¹ N, Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana*, Zanichelli, Bologna, 1987, str. 2201, 2202, 2204, 2208, 2209.

¹² *DC* (CS, 13. 09. 1985, str. 1); *Dc* (LE n. 22, 2. 06. 1985, str. 12); *dc* (LS, 17. 03. 1990, str. 2); *dici* (LE n. 45, 11. 11. 1990, str. 17); *dicci* (CS, 10. 03. 1990, str. 11).

¹³ *LP* (MD n. 526, 12. 1990, str. 11); *Lp* (Eu, 25. 10. 1986, str. 91); *lp* (CS, 9. 12. 1990, str. 25); *ellepi* (Eu n. 43, 26. 10. 1990, str. 58).

¹⁴ *BR* (LS, 20. 04. 1985, str. 3); *Br* (LS, 21. 04. 1990, str. 7); *br* (Eu, 27. 04. 1985, str. 78); *Bierre* (CS, 22. 10. 1990, str. 10).

¹⁵ *CL* (CS, 16. 09. 1989, str. 3); *Cl* (CS, 2. 09. 1990, str. 1); *Cielle* (CS, 26. 08. 1990, str. 8).

Сличен процес сретнуваме и кај скратеници од друг вид. На пр.:

TV — Tv — tv — tivù — tivvù (televisione),¹⁶

TG — Tg — tg — tiggì (telegiornale).¹⁷

Сите скратеници не ја имаат достигнато последната форма, на пр. *Partito Comunista Italiano* не се сретнува како *picci*, *Brigate Rosse* ги има формите *BR*, *Br*, *br*, *Bierre*, но не и *bierre*, но врз основа на претходно изнесените примери може да се претпостави дека и развојот на овие и други скратеници ќе се одвива во горенаведениот правец.

Од друга страна, пак, иако многу скратеници не ја познаваат оваа форма, сепак тоа не пречи во изведувањето од неа придавки како наредна фаза на развојниот процес на лексикализација. На пр. од *Cielle* е изведено *ciellino*;¹⁸ *Movimento Sociale Italiano* како *missi* воопшто не го сретнавме, но придавката изведена од оваа форма, *missino*,¹⁹ има зачестена употреба; или скратеницата *P²* како *pidue* не се наоѓа, но често употребена е придавката *piduista*.²⁰

Од граматичка гледна точка скратениците можат да претставуваат именки или придавки. И во двата случаи постои нивна непроменливост во однос на бројот, значи и во еднина и во множина ги имаат истите форми. На пр.:

la dc — *molte dc*;²¹

la Usl — *le Usl*;²²

или во улога на придавка:

leader dc — *deputati dc*;²³

società Usa — *ispettori Usa*;²⁴

Commissione Cee — *commissari Cee*.²⁵

Додека во однос на бројот не се разликуваат, меѓу нив постои разлика кога станува збор за нивната позиција во реченицата.²⁶ Скратеницата во улога на именка има точно

¹⁶ TV (LS, 17. 04. 1990, str. 1); Tv (Eu n. 14, 5. 04. 1986, str. 58); tv (LS, 10. 03. 1990, str. 21); tivù (CS, 24. 10. 1990, str. 7); tivvù (Eu n. 18, 5. 05. 1990, str. 54).

¹⁷ TG (CS, 17. 05. 1987, str. 2); Tg (LS, 11. 09. 1988, str. 2); tg (CS, 25. 11. 1988, str. 2); tiggì (LS, 21. 03. 1990, str. 11).

¹⁸ ciellino (CS, 23. 10. 1990, str. 40).

¹⁹ missino (SI, n. 337, dek. 1985, str. 48).

²⁰ piduista (CS, 24. 10. 1990, str. 9).

²¹ la dc (LS, 8. 03. 1990, str. 3); molte dc (LS, 3. 09. 1989, str. 2).

²² la Usl (LS, 8. 03. 1990, str. 11); le Usl (CS, 22. 07. 1989, str. 6).

²³ leader dc (LS, 17. 03. 1990, str. 2); deputati dc (LE n. 22, 2. 06. 1985, str. 14).

²⁴ società Usa (LS, 17. 03. 1990, str. 14); ispettori Usa (LS, 17. 03. 1990, str. 6).

²⁵ Commissione Cee (LE n. 22, 2. 06. 1985, str. 18); commissari Cee (CS, 25. 11. 1988, str. 2).

²⁶ A. Sando, R. De Blasi, *Parola e lingua, Grammatica italiana per il biennio delle Scuole Medie Superiori*, Canova, Treviso, 1974, str. 109.

определено место во комбинацијата со член или со член и придавка, односно секогаш се пишува по членот, односно по придавката. На пр.:

*il Psi, la RAI, la nuova Dc, delle br.*²⁷

Од друга страна пак, скратеницата во улога на придавка има двојна позиција: едната, позачестената, е: именка + скратеница. На пр.:

*segretario psi, „protezionismo“ Cee, dubbi USA, capo br, area dc;*²⁸

но ја сретнавме, иако кај скратениците од друг тип, и обратната позиција:

*tv monitor, tv tribunale, tv verità.*²⁹

Значи скратениците во улога на придавки покажуваат поголема подвижност во однос на местото во реченицата.

Во синтагмата член + скратеница именка се забележува една особеност која е повеќе на фонетско отколку на морфолошко рамниште. Имено како и во комбинацијата член + именка,³⁰ и тука членот е определен од родот на она што означува скратеницата, како и од нејзината почетна буква. На пр.:

*la dc (la Democrazia Cristiana);
l'OMS (l'Organizzazione Mondiale della Sanità);
gli USA (gli Stati Uniti d'America).*³¹

Меѓутоа, оние скратеници кои започнуваат со буква чиешто име започнува со вокал (такви се буквите *F, L, M, N, R, S, /effe, elle, emme, enne, erre, esse/*), можат да се сретнат во алтернатива со членовите: *il/la*, во мн. *i/le*, во зависност од родот на првата именка, но и со елидираниот член *l'* (мн. *gli*) кој по правило се става пред зборови кои започнуваат со вокал. На пр.: се пишува:

il SSN (il Servizio Sanitario Nazionale),

но и

*l'SSN (l'esseesseenne);³²
la NSPCC (la Società Nazionale per la Prevenzione delle
Crudeltà ai Bambini),
l'NSPCC (l'enneesseenicicì)*³³

²⁷ *il Psi* (LE n. 44, 8. 11. 1987, str. 3); *la RAI* (CS, 9. 03. 1990, str. 37); *La nuova Dc* (Eu n. 8. 2202. 1986, str. 12); *delle br* (LS, 21. 10. 1990, str. 3).

²⁸ *segretario psi* (LS, 17. 03. 1990, str. 2); „*protezionismo*“ *Cee* (LS, 8. 03. 1990, str. 13); *dubbi USA* (CS, 11. 06. 1990, str. 9); *capo br* (LE n. 49, 9. 12. 1984, str. 24); *area dc* (LE n. 44, 8. 11. 1987, str. 282)

²⁹ *tv monitor* (Eu n. 8, 22. 02. 1986, str. 115); *tv tribunale* (LS, 10. 03. 1990, str. 21); *tv verità* (Eu n. 10, 10. 03. 1990, str. 95).

³⁰ A. Sando, R. De Blasi, ... str. 63—67.

³¹ *la dc* (LS, 3. 09. 1989, str. 1); *L'OMS* (TM 272, n. 9, 30. 05. 1987, str. 7); *gli USA* (CS, 5. 05. 1990, str. 4). Сп. A. Sando, R. De Blasi, ... str. 63—64.

³² *il SSN* (TM n. 8, 15. 05. 1988, str. 63); *l'SSN* (исто, str. 64).

³³ *la NSPCC, l'NSPCC* (TM n. 14, 15. 10. 1985, str. 11).

Изборот на членот зависи од начинот на читањето на скратеницата. Ако целосно се изговара содржината на скратеницата, тогаш се пишува членот *il* или *la*, во спротивно се пишува членот *l'*. Истото важи и во множина:

*i SPDC (i Servizi Psichiatrici di Diagnosi e Cura),
gli SDPC (gli essepidici).*³⁴

За разлика од италијанскиот, во македонскиот јазик не постојат разлики во пишувањето на скратениците. Формата е секогаш иста: се пишува со големи иницијални букви: *НОВ, СКМ-ПДП, СРМ, ОХИС, СВР, ЗОИЛ* итн.³⁵ Разлики се јавуваат во однос на изговорот на скратениците и тоа на оние кои се составени од гласови кои не можат да се изговорот како посебен збор. Во тој случај, како што се истакнува во Правописот на македонскиот литературен јазик, некои скратеници се изговараат според нивниот азбучен изговор, на пр: *СФРЈ, ЈНА, МПЦ, ВМРО-ДПМНЕ*, а некои според нивниот абецеден изговор: *СКЈ, ХДЗ, ПТТ, ЦК СКМ, РТВ.*³⁶

Меѓутоа има и такви кои иако се пишуваат, не се изговараат како скратеници, туку го обврзуваат оној што чита да го изговара она што го означуваат. На пр. *ЈЖ* се чита само како *Југословенски железници*, *ИС* само како *Извршен совет*, *РЕ* — *Работна единица*, *СЗБНОВ* — *Сојуз на здруженијата на борците од НОВ*, *ПЧПМ* — *Партија на човечките права на Македонија*. Во овие случаи, оној којшто чита мора да го познава значењето на скратениците за да може да разбере за што станува збор. Во спротивно, основната функција на весниците, информирањето, не е исполнета. Значи тенденцијата за економизација ја уништува информативната функција.³⁷

Додека во италијанскиот јазик сите скратеници имаат статус на збор (всушност уште од самото настанување се пишуваат во комбинација со член), во македонскиот јазик процесот на лексикализацијата е ограничен на мал број скратеници како на пр. *АВНОЈ, АСНОМ, СИДА, СИЗ*, кои имаат таква гласовна структура која е многу блиска на онаа на зборовите. Токму затоа тие многу полесно можат да добијат статус на збор, или преку членување или преку изведување на придавки од нив. Но и во двата случаи се јавуваат разлики во пишуваната форма, кои ни овозможуваат и овде да следиме неколку етапи.

³⁴ *i SPDC* (ТМ н. 1, 30. 01. 1987, стр. 41); *gli SPDC* (исто, стр. 31).

³⁵ Поголемиот број на користените македонски скратеници се земени од *Правописот на македонскиот литературен јазик* (Б. Видоевски, Т. Димитровски, К. Конески, К. Тошев, Р. Угринова-Скаловска, *Правопис на македонскиот литературен јазик*, Просветно дело, Скопје, 1979.)

³⁶ *Правопис . . .*, стр. 67.

³⁷ R. Jakobson, *Lingvistika i poetika*, Beograd. 1966

Како почетна би ја означиле формата од типот СКОЈ-от, СИДА-та, HIV-от, СИЗ-от,³⁸ затоа што членот сè уште не претставува составен дел на скратеницата. Но како резултат на зачестената употреба на членуваната форма се добива најпрво Сизот, Сизовите, Сидата, а потоа сизот, сизовите, сидата. Истото се случува и со изведувањето на придавки од скратениците:

АВНОЈ-ска — Авнојска — авнојска;

(СКОЈ-евска) — Скоевска — скоевска;

но само

ДЛУМ-ова.

Според наше мислење, од фреквентноста на употребата на овие форми зависи дали развојот ќе остане само на првата етапа или ќе продолжи понатаму. Понекогаш самата скратеница има улога на придавка, без додавање на придавски суфикси. На пр. ПТТ сообраќај, ПТТ иноватори, ТВ дневник.

Од скратениците можат да се изведат и придавки кои имаат масовна примена во говорниот јазик, а сè повеќе започнува да се користи и нивната писмена форма. На пр.: скоевец (од СКОЈ), нобеовец (од НОБ), во поново време хадезевец (од ХДЗ), вмровец (од ВМРО), претпоставуваме во блиска иднина и мааковец (од МААК) итн., што укажува дека и во македонскиот јазик, исто како и во италијанскиот (*missino, ciellino*), присутна е оваа етапа во процесот на лексикализацијата на скратениците. Притоа во примерите хадезевец и вмровец најдобро се гледа влијанието на изговорот на скратениците врз тој процес.

Значи и во италијанскиот и во македонскиот јазик дејствува процесот на лексикализација на скратениците. Носител на тој процес и во двата јазика е нивниот изговор. Но додека во италијанскиот јазик е присутен од поодамна и затоа е и пораширен, во македонскиот јазик сè уште е на почеток и е ограничен на мал број скратеници. Неговото проучување, во чијшто прилог е и ова наше истражување, овозможува поцелосно разбирање на тенденциите во развојот на современиот италијански и македонски јазик.

³⁸ Правопис..., стр. 67.

ИЗВОРИ И СКРАТЕНИЦИ

Дневни весници (од 1985 до 1990)

1. Corriere della sera (CS), Milano.
2. La stampa (LS), Torino.

Списанија (од 1981 до 1990)

1. Europeo (Eu), Milano; неделно списание за политика, култура и економија.
2. Epoca (E), Milano; неделно списание за политика, култура и економија.
3. L'Espresso (LE), Roma; неделно списание за политика, култура и економија.
4. Tempo medico (TM), Milano; двонеделно списание за медицинско информирање и актуелности.
5. Storia illustrata (SI), Milano; месечно списание за историски и културни прашања.

ЛИТЕРАТУРА

1. Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H., *Kultura języka polskiego*, PWN, Warszawa, 1971.
2. Видоески Б., Димитровски Т., Конески К., Тошев К., Угринова-Скаловска Р., *Правопис на македонскиот литературен јазик*, Просветно дело, Скопје, 1979.
3. *Dizionario enciclopedico italiano*, Treccani Roma, 1960, t. XI.
4. Zingarelli N., *Vocabolario della lingua italiana*, Zanichelli, Bologna, 1987.
5. Jakobson R., *Lingvistika i poetika*, Beograd, 1966.
6. Sando A., De Blasi R., *Parola e lingua, Grammatica italiana per il biennio delle Scuole Medie Superiori*, Canova, Treviso, 1974.
7. Simeon R., *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1969.

Riassunto

In questo articolo sono studiate le sigle italiane costituite dalle iniziali delle parole che le compongono, come ad es.: PSI, PLI, USA. L'autrice intende dimostrare che nel loro processo di lessicalizzazione il fattore determinante è rappresentato dalla pronuncia (DC - Dc - dc - dicí- diccǐ). Da questa prima fase, di sostantivo, alcune sigle realizzano l'aggettivo (*ciellino*, da *Cielle*; *piduista*, da *pidue*; *missino*, da *missi*). Dal punto di vista grammaticale, esse possono essere nomi o aggettivi. Invariabili per genere e numero, si riconoscono soltanto per la loro posizione nella frase.

In macedone, a differenza dell'italiano, la scrittura delle sigle è semplice, sempre con tutte lettere maiuscole. Anche in macedone è attivo il processo di lessicalizzazione, ma non tanto quanto lo è in italiano.

Алисија ФЕРО, апсолвент на македонски јазик и книжевност, со нашата група соработува веќе четири години. Насловот на нејзиниот реферат е:

НЕКОИ ФОРМИ СО ИМПЕРАТИВНО ЗНАЧЕЊЕ ВО ИТАЛИЈАНСКИТЕ КОРИСНИ СОВЕТИ И НИВНИОТ МАКЕДОНСКИ ЕКВИВАЛЕНТ

Alice FERRO

Laureanda in lingua e letteratura macedone, ha frequentato il corso triennale di lingua e letteratura italiana ed è attiva in tutte le iniziative del gruppo di lavoro del Lettorato Italiano. Presenta il suo contributo dal titolo

**ALCUNE FORME VERBALI DI VALORE IMPERATIVO
NELLA RUBRICA "BRICIOLE" (Panorama, Rijeka-Fiume)
E LORO CORRISPONDENZA IN LINGUA MACEDONE**

Цел на ова наше истражување е да дадеме преглед на глаголските форми и конструкции со императивно значење што се употребуваат во *briciole* односно корисните совети во италијанскиот јазик, а воедно и да укажеме на преводот на овие форми во македонскиот. При тоа е користен материјал од двонеделното списание на италијански јазик „Panorama“, во издание на Новинско-издавачкото претпријатие ЕДИТ од Ријека; рубрика „Briciole“.

На прво место ни се поставува прашањето за преводот на терминот *briciole*. Во буквален превод тоа значи *ронки*, *трошки*. Меѓутоа, самиот наслов не побудува никакви, или скоро никакви асоцијации за содржината на оваа рубрика. Што, всушност претставуваат *briciole*, какви сè содржини можеме да најдеме во рамките на оваа рубрика? Тоа се мали, практични и корисни совети од разни области коишто можат да ни бидат од голема помош во секојдневниот живот. Според тоа, имаме повеќе можности како да ја именуваме оваа рубрика: „мали совети“, „практични совети“, „корисни совети“, само „совети“, „мали тајни“, итн. Ние би го избрале називот „корисни совети“ бидејќи најблизу и најдобро го определува карактерот на оваа рубрика.¹

Атрибутот *корисни* го избравме од две причини. Прво, од гледна точка на изучувањето и совладувањето на италијанскиот јазик, овие совети се, навистина, од голема помош. По форма се кратки, а проучувањето може да се врши на сите рамништа на јазикот т. е. од фонолошкото преку морфолошкото и лексичкото па сè до синтаксичкото ниво. Присутни се различни синтагми и синтаксички конструкции, интересна е употребата на предлозите со некои глаголи, употребата на разни глаголски форми со значење на императив, итн. Постои, значи, можност и за компаративно изучување на италијанскиот и македонскиот јазик. Исто така, овие совети даваат можност за збогатување на лексичкиот фонд, запознавање на студентите со една терминологија карактеристична за потесните специјализирани области. Всушност, сите овие совети се однесуваат на домаќинството, односно сето она што е сврзано со домот и животот во него, меѓутоа во рамките на ова може да се издвојат повеќе области како што покажува следната класификација:²

1. домашни животни
2. вашиот автомобил

¹ На пример во весникот „Нова Македонија“ имаме иста ваква рубрика наречена „Мали совети — голема помош“.

² Да се спореди, на пример, класификацијата на корисните совети што е дадена во прирачникот на српскохрватски јазик *Књига за сваку жену*, Знање-Младост, Загреб, 1968.

3. добро однесување
4. козметика:
 - коса
 - заби
 - раце
 - кожа
 - лице
5. кујна:
 - оцет
 - пијалоци
 - месо
 - конзервирање
 - слатки
 - сирења
 - печурки
 - лимон
 - тестенини
 - компир
 - риба
 - ориз
 - сосови
 - јајца
 - зеленчук
6. штеточинците во домот
7. декорација и уредување на домот
8. вашата градина — цвеќиња
9. игри
10. домашни работи
11. рачни работи (шиење, плетење, итн.)
12. непријатни миризби:
 - кромид
 - во просториите
 - во орманите
 - бензин
 - кафе
 - зелка и карфиол
 - храна
 - лук
 - во фрижидерите
 - пржени јадења
 - лекови
 - риба и други морски животни
 - лак
13. чистење: простории и домашни предмети
 - чанти
 - накит
 - лична облека и други домашни предмети (перење и чистење)
 - флеку: оцет, вода, бензин, пиво, чанти, кафе, чај, чоколадо, катран, восок, трева, кал, течности, мувла, ореви, зејтин, праски, кармин, 'рѓа, вино.
 - домашни предмети (чистење и одржување)

- кујнски предмети (чистење и одржување)
- чевли (чистење и одржување)

14. вашето здравје.

Тоа е што се однесува до корисноста од овие совети при изучувањето на италијанскиот јазик. Втората причина поради која го избравме атрибутот *корисни* е таа што тие совети даваат, навистина практични и корисни информации и совети како да се снајдеме во некои ситуации и како да решиме некои проблеми од секојдневниот живот. А овие два плана се тесно поврзани и зависат еден од друг.

Во овој осврт централното место ќе му го отстапиме на прашањето за употребата на различните глаголски форми и конструкции што се среќаваат во овие совети со значење на *императив*, односно различните степени на императивот, бидејќи самиот назив *совети* укажува на тоа дека во овој случај императивот не е употребен толку со значење на ЗАПОВЕД, КОМАНДА, туку дека повеќе имаме нијанса на ПРЕПОРАКА, ЖЕЛБА, СОВЕТ, БЛАГА ЗАПОВЕД, ПОТТИКНУВАЊЕ НА НЕШТО, СУГЕРИРАЊЕ.³

1. Најчесто употребувани глаголски форми со значење на императив се *второто лице множина императив* и *инфинитивот*. Сепак, почесто се среќаваат формите на императивот за 2 л. множ., иако се забележува дека во поновите броеви на „Рапогата“, односно од 1987 година па наваму повеќе се застапени инфинитивните форми.

Со формата за 2 л. *множ. императив* говорителот им се обраќа на читателите со желба односно заинтересираност за вршење на дејството. Во оваа ситуација не е вклучен и самиот говорител, тој се дистанцира од извршувањето на дејството. Во овој случај најмногу доаѓа до израз значењето на императивот со *заповедна конотација*.⁴ Еве неколку примери:

1. Per far tornare lo splendore ai denti ingialliti dal fumo, *usate* per due volte alla settimana, al posto del solito dentifricio, del bicarbonato. (№ 20, XXXVI, 1—15. XI. 1987, str. 55)⁵

За да им се врати сјајот на забите пожелтени од пушење, наместо паста за заби, *користете* сода бикарбона два пати неделно.

2. Se vi cade l'orologio in acqua, *mettetelo* in alcol puro per alcuni secondi: non arrugginirà. (№ 12, XXXVII, 1—15. VII. 1988, str. 55)

Ако ви падне рачниот часовник во вода, *ставете го* неколку секунди во чист алкохол: нема да зарѓа.

3. Se avete delle pentole in alluminio che si sono annerite, *cuocetevi* dentro delle mele. (№ 17, XXXVI, 16—30. IX. 1987, str. 55)

³ Б. Конески, *Граматика на македонскиот литературен јазик*, Култура, Скопје 1967, стр. 415—420.

⁴ Истото.

⁵ Сите наведени примери се земени од списанието „Рапогата“, рубрика „Briciole“. Со цел да не го повторуваме постојано називот на списанието, покрај примерот на италијански јазик во загради го наведуваме само бројот, годината на издавање, датумот и страната на која се наоѓа тој пример.

Ако имате алуминиумски тенџериња што се поцрнети, *сварете* во нив јаболка.

Како што гледаме од наведените примери и во италијанскиот и во македонскиот јазик ја употребуваме истата глаголска форма — 2 л. множ. императив којашто, воедно е и најчеста форма што ја користиме при преводот.

2. Во втората група ќе ги сместиме примерите во кои е употребена *инфинитивната форма* на глаголот со императивно значење. Овие примери, како и претходните, се доста бројни. Оваа форма можеме да ја наречеме и општа, бидејќи со неа се именува само дејството што треба да се изврши, а нема никаква информација за тоа кој треба да го изврши тоа дејство, не се знае на кого се однесува таа наредба или совет; таа се однесува на сите во исто време. Примери:

4. *Mai e poi mai tagliare i fiori del terrazzo o del giardino subito dopo la pioggia.* (№ 12, XXXVI, 1—15. VII. 1987, str. 55)

Никогаш да не се кинат цвеќињата од балконот или од градината веднаш после дожд.

(не кинете ги, немојте да ги кинете — 2 л. множ. импер.)

(не се кинат — активни форми со пасивно значење)

(не треба да се кинат, не смеат — модални глаголи + да-конструкција)

5. *Per avere pentole di acciaio sempre lucide, dopo averle pulite come di consueto, sciacquarle bene e farle asciugare sul fuoco a fiamma bassissima.* (№ 21, XXXIII, 16—30. XI. 1984, str. 55)

За да бидат тенџерињата од челик секогаш сјајни, откако ќе ги исчистите како што е вообичаено,

да се исплакнат добро и да се исушат на најтенок оган. треба, мора да, потребно е да...

... ќе се исчистат...

се плакнат

се сушат

6. *Odori cattivi-aglio: strofinare le mani con prezzemolo.*

(№ 5, XXXVIII, 16—31. III. 1989, str. 55)

Непријатни миризби — лук:

да се истријат рацете со магданос.

истријте ги

исплакнете ги... исушете ги...

треба, мора, може, потребно е да се истријат

се тријат

Значи, на местото од инфинитивот во италијанскиот јазик, во македонскиот превод можеме да ја употребиме да—конструкцијата, но исто така и второто лице множина на им-è rimasto tutto nero sul fondo, *mettiamolo a bollire* con dell' тивните форми на глаголот со пасивно значење.

3. Иако поретко, сепак се среќаваат и примери во кои е употребено првото лице множина на императивот. Во оваа трета група, говорното лице давајќи заповед или совет, и самото се вклучува во ситуацијата, тоа покажува заинтересираност за вршење на дејството заедно со оние на кои им се обраќа. Во овој случај се чувствува една поголема блискост,

Il pubblico segue con attenzione...

e spesso interviene.

фамилијарност помеѓу тој што советува и оние што го читаат советот. Примери:

7. Se abbiamo raccolto molto rosmarino, *facciamolo seccare e mettiamolo* in tanti sacchetti di stoffa. Serve negli armadi, come protezione contro le tarme. (№ 10, XXXIII, 1—15. VI. 1984, str. 55)

Ако имаме собрано многу рузмарин,
да го исушиме и да го ставиме во
треба, може да го исушиме...

повеќе платнени вреќички. Служи како заштита од молци во орманите.

8. Quando abbiamo lasciato bruciare del cibo e il tegame è rimasto tutto nero sul fondo, *mettiamolo a bollire* con dell' acqua, a cui uniremo un pugno di sale grosso.

(№ 8, XXXIII, 1—15. V. 1984, str. 55)

Ако сме ја загореле храната и тавата останала црна на дното, да ставиме да врие вода на која ќе ѝ додадеме грст крупна сол.

треба, може, мора, потребно е да ставиме да врие

При преводот на македонски јазик го употребуваме исто првото лице множина на императивот, меѓутоа како и во италијанскиот и овде таа употреба е многу ретка. Затоа, подобро е ако во овие случаи при преводот ги користиме конструкциите со модален глагол и да—конструкција.

4. Четвртата група е составена од примери во кои имаме употреба на пасивната форма на глаголот со значење на императив. Оваа употреба е доста честа. Како и кај инфинитивот, овде повеќе се инсистира на вршењето на дејството, а помалку на тоа кој ќе го изврши тоа дејство. Се однесува на сите воопшто. Во овие случаи освен што се чувствува конотацијата на совет, препорака, сугерирање, во исто време говорителот ни укажува на фактот дека тоа што го советува е најдобро, идеално решение, тоа е така, а нам ни останува дали тоа ќе го прифатиме како такво или не. Примери:

9. Le insalate di patate *vanno condite* quando sono ancora ben calde. (№ 5, XXXVIII, 16—31. III. 1989, str. 55)

Салатите од компири се зачинуваат кога се сè уште жешки.

зачинете ги
да се зачинат

10. Il riso *va lessato* in una pentola con molta acqua e senza coperchio. (№ 6, XXXVII, 1—15. IV. 1988, str. 55)

Оризот се вари во тенџере со многу вода и без капак.

варете го
да се вари

Како што се гледа од примерите, во италијанскиот јазик се употребуваат пасивните форми на глаголот, додека во македонскиот активните форми со пасивно значење, но исто така и 2 л. множ. императив и да—конструкцијата.

5. Во петтата група ќе ги сместиме примерите во кои се среќаваат активните форми на глаголот со пасивно значење. Примери:

11. Gli indumenti di cotone ingialliti *si immergono* in acqua con abbondante sale per almeno tre ore. Ritorna il bel bianco di una volta. (№ 12, XXXVII, 1—15. VII. 1988, str. 55)

Памучната облека што е пожелтена

се остава да стои во вода со многу сол околу три оставете ја да стои

да се остави да стои

часа. Ќе се врати белината од некогаш.

12. I posacenere *si puliscono* con un tappo di sughero e sale fine da cucina. (№ 21, XXXIII, 16—30. XI. 1984, str. 55)

Пепелниците *се чистат* со тапа од плута и кујнска сол.

чистете ги

да се чистат

При преводот ги употребуваме, како и во италијанскиот јазик, активните форми на глаголот со пасивно значење. Но, исто така можеме да го употребиме 2 л. множ. императив и да—конструкцијата. Значи, овие три можности при преводот односно 2 л. множ. императив, да—конструкција и активни форми на глаголот со пасивно значење ги имаме во случаите со инфинитив, пасивни и активни форми со пасивно значење во италијанскиот јазик. Треба да кажеме и тоа дека примерите од сите пет досега спомнати групи можеме да ги преведеме со модалните глаголи (треба, може, мора, смее) и да—конструкцијата или пак со конструкциите како: потребно е, добро е (именско-глаголски прирок) и да—конструкција со функција на подмет. На пример: потребно е да се вари — потребно е варење.

6. Шестата група опфаќа неколку случаи кадешто се употребени формите за идно време, и тоа најчесто во второ лице множина, во рамките на една зависна условна реченица која има значење на императив. Последицата е дадена во главната реченица. Тука е изразено значењето на препорака, желба, совет. На пример:

13. Avrete mani bianchissime e levigate *se le strofinerete* con del bicarbonato di sodio, e poi *le laverete* con acqua fresca.

(№ 24, XXXVI, 1С15. I. 1988, str. 52)

Ќе имате бели и мазни раце *ако ги истриете* со сода бикарбона а потоа *ги измиете* со студена вода.

14. Il gusto che rimane in bocca dopo aver mangiato qualche cibo cucinato con le cipolle scomparirà *se* dopo aver lavato i denti *berrete* un bicchiere di latte.

(№ 3, XXXVI, 16—28. II. 1987, str. 55)

Вкусот што останува во устата откако сте јаделе некаква храна зготвена со кромид *ќе исчезне ако*, после миењето на забите, *испиете* една чаша млеко.

Примерите од оваа, шеста група ги преведуваме исто со зависна условна реченица (сврзникот АКО), а во нејзините рамки ги употребуваме формите за 2 л. множ. сегашно време и од свршени и од несвршени глаголи.

При обработката на собраниот материјал наидовме и на не мал број примери во кои истовремено се употребени различни глаголски форми со императивно значење. На пример:

15. *Non usate mai* la benzina da sola per smacchiare, ma
2 л. мн. императив
farne una poltiglia con fecola di patate. Evaporata la benzina
инфинитив

basta scuotere via la fecola e *spazzolare.*
безлична форма (3 л. едн. сег. време + инфинитив

№ 21, XXXV, 16—30. XI. 1986, стр. 55)

Никогаш не користете само бензин за да извадите некаква флека, туку направете каша со скробот од компири. Откако ќе испари бензинот доволно е да го истресете скробот и да ја исчеткате површината.

16. Se in casa avete delle macchie di muffa sui muri, *pulitele* con un panno inumidito con candeggina pura. *Lasciare asciugare* e poi *imbiancare* normalmente.
инфинитив инфинитив

(№ 5, XXXVII, 16—31. III. 1988, str. 55)

Ако имате флеку од мувла на сидовите, исчистете ги со парче ткаенина натопено во детергент. Оставете ги сидовите да се исушат и потоа бојадисајте ги.

17. Le vostre collane d'oro o d'argento ritornerranno brillanti come quando erano nuove *se le lascerete* in acqua dove
идно вр., условна реч.

avrete aggiunto del sapone da bucato. *Fate bollire* il tutto per
2 л. мн. императив
qualche minuto. *Sciacquate*, e poi *asciugate* strofinando con
2 л. мн. импер. 2 л. мн. импер.

un panno. (№ 19, XXXVI, 16—31. X. 1987, str. 55)

Вашите златни или сребрени ѓердани ќе го вратат сјајот од порано ако ги оставите во вода кадешто сте додале сапун за перење. Сето тоа оставете го да врие неколку минути. Измијте ги и потоа, триејќи ги со парче ткаенина исушете ги.

Од стилска гледна точка, оваа употреба на различни глаголски форми во рамките на еден текст може да биде доста интересна бидејќи го прави текстот подинамичен, а исто така може уште повеќе да ги заинтересира читателите и да го задржи нивното внимание со разновидноста на формите. Сепак, мислиме дека е подобро да се употребува една глаголска форма од почетокот до крајот на еден совет, со што ќе се постигне поголема хомогеност на текстот и можат да се избегнат некои нејасности.

Погоре претставената анализа на глаголските форми со императивно значење во италијанските корисни совети во споредба со соодветните форми во македонскиот јазик шематски можеме да ја прикажеме на следниот начин:

италијански	македонски	
1. 2л. множ. императив	2л. множ. императив	
2. инфинитив	а) да-конструкција б) 2л. множ. императив в) активни форми со пасивно значење	
3. 1л. множ. императив	1л. множ. императив	модални глаголи
4. пасивна форма	а) активни форми со пасивно значење б) 2л. множ. императив в) да-конструкција	(треба, мора, може, сmee) + да-конструк- ција
5. активна форма со пасивно значење	а) активни форми со пасивно значење б) 2л. множ. императив в) да-конструкција	
6. 2л. множ. идно време во склоп на зависна условна реченица (se + 2л. множ. идно време)	2л. множ. сегашно време во склоп на зависна условна реченица (ако + 2л. множ. сегаш. време)	

Што се однесува до примерите за коишто имаме повеќе можности при преведувањето односно случаите со инфинитив, пасивна и активна форма на глаголот со пасивно значење, треба да истакнеме дека сите тие можности се потполно рамноправни, ни една од нив нема поголема предност над останатите односно сите тие варијанти се вообичаени и еднакво употребувани и во македонскиот јазик. А, за која од тие можности ќе се одлучиме при преведувањето зависи, пред сè од нас самите, од нашиот вкус и од тоа какви навики имаме.

И на крај уште еднаш сакаме да го истакнеме значењето на корисните совети меѓу останатото и тоа дека преку изучувањето на јазикот со помош на овие совети, како еден од многуте начини и методи за запознавање со еден јазик, можеме да дојдеме до интересни сознанија, и обратно, поради кратката форма на советите и нивната интересна содржина, поради љубопитноста да откриеме нешто повеќе, можат да го направат совладувањето на еден јазик многу поинтересно и позабавно.

Сметаме дека би било многу корисно да се издаде една збирка со овие совети којашто би била од големо значење не само за студентите и за сите оние што го учат италијанскиот јазик, туку и за пошироката јавност бидејќи еден при-

рaчник од ваков вид, колку што сме запознаени, сè уште не постои на македонски јазик, а во секој дом, сигурни сме, би бил добредојден.

ИЗВОРИ

1. „Panorama“ — двонеделно списание на италијански јазик во издание на Новинско-издавачкото претпријатие ЕДИТ од Ријека; рубрика „Briciole“.

ЛИТЕРАТУРА

1. Видоески Б., Димитровски Т., Конески К., Тошев К., Угринова-Скаловска Р., *Правопис на македонскиот литературен јазик*, Просветно дело, Скопје 1975.
2. Књига за сваку жену, *Знање—Младост*, Загреб 1968.
3. Jernej J., *Konverzacijska talijanska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb 1985.
4. Конески Б., *Граматика на македонскиот литературен јазик*, Култура, Скопје 1967.
5. Конески Б., *Речник на македонскиот јазик*, Институт за македонски јазик, Скопје 1961.
6. Palazzi F., *Novissimo dizionario della lingua italiana*, Loescher editore, Torino 1986.
7. Sando A., De Blasi R., *Parola e lingua. Grammatica italiana per il biennio delle Scuole Medie Superiori*, Canova, Treviso 1974.

Riassunto

Effettuata l'analisi di piú di 400 schede (le "briciole", appunto, tratte dalla rivista *PANORAMA* di Fiume-Rijeka) contenenti vari consigli e suggerimenti, è stato possibile inquadrare in uno schema i diversi toni imperativi in italiano e ad essi è stata proposta una o piú varianti per la loro resa in lingua macedone.

L'autrice conclude, sottolineando la grande utilità che potrebbe derivare nello studio di una lingua dall'impiego di materiali, quali le "briciole" che, grazie alla loro concisione e interesse di contenuto, possono rendere piú divertente l'apprendimento linguistico. D'altra parte, l'eventuale pubblicazione macedone dell'intera raccolta, sempre per la sua ricchezza, interesse e varietà di contenuti, potrebbe costituire per un pubblico meno specialistico un utile strumento di consultazione, di cui si sente la mancanza in questo ambiente.

Следуваат две теми кои се надополнуваат, затоа што и двете допираат една иста проблематика, т. е. семантичката разновидност на неколку глаголски форми. Првата тема ја обработи Јулијана ВЕЛКОВА, студентка на четврта година на француски јазик и книжевност и веќе четири години член на нашата група. Таа ќе ни ја претстави темата:

**ЗА ЗНАЧЕЊЕТО НА ПРОСТАТА И СЛОЖЕНАТА ФОРМА
НА ИДНОТО ВРЕМЕ ВО ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК
И НИВНИТЕ МОЖНИ СООДВЕТСТВА
ВО МАКЕДОНСКИОТ**

Julijana VÉLKOVA

Laureanda in lingua e letteratura francese, assidua frequentatrice di tutte le attività del Gruppo di Lavoro del Lettorato Italiano

**FUTURO SEMPLICE E FUTURO COMPOSTO:
VARIETÀ DI SIGNIFICATI
E LORO CORRISPONDENZA IN LINGUA MACEDONE**

Простата и сложената форма на идното време во италијанскиот јазик изразуваат, како што е познато, не само идност, туку и други семантички особености.¹ Во ова проучување ќе се потрудиме не само да ги определиме овие семантички разлики, туку и да им најдеме соодветни начини за изразување во македонскиот јазик. Анализата на собраниот материјал покажува дека едно од значењата изразени со идното време во италијанскиот јазик е несигурност, двоумење, неизвесност. Според степенот на веројатноста за остварување на дејството во исказот издвојуваме четири групи, кои имаат и различни начини за превод на македонски јазик.

Првата група опфаќа случаи во кои постои најголема веројатност дека дејството се врши или се извршило. Во овој случај постојат две варијанти на превод. За првата варијанта би ја употребиле конструкцијата *па и да, може и да + сегашно време (за простата форма)* или *па и да + минато-неопределено време (за сложената форма)*. Примери:

1. *Sarà pur vero che questa è la tendenza, tuttavia la storia insegna che ci sono frequenti tentennamenti, interruzioni, fasi interlocutorie.* (TM 30. 06. 1987, str. 25)

Во овој исказ со формата *sarà* се изразува извесна сигурност, таа е голема но не е и целосна. Во таа смисла предлагаме превод:

Па и да е вистина, дека постои таква тенденција, сепак историјата нè учи дека постојат чести несигурности, прекини, фази на нерешителност.

2. *E sarà vero che qualche sanculotto avrà inneggiato vedendo rotolare la testa di Luigi XVI e che qualche brigatista nero avrà esultato alla fucilazione di Ciano.* (LE, 6. 05. 90, str. 3)

А може и да е вистина дека некој санкилот прославувал, гледајќи како се тркала главата на Луј XVI и дека некој од црните бригади се радувал на стрелањето на Чано.

Додека пак за втората варијанта на превод би користеле модални зборови² како: *сигурно, најверојатно, секако + сегашно време (за простата форма), или минато-неопределено време (за сложената форма)*. На пример:

3. *Come si ricorderà, il 24 agosto dell'anno scorso la città venne messa a soqquadro da un serie di nubifragi.* (CS, 3. 07. 88, str. 32)

Како што сигурно се сеќаваме на 24 август минатата година градот беше погоден од низа временски непогоди.

¹ N. Stipčević, E. Franchi, *Osnovi italijanskog jezika*, Prosveta, Beograd 1976, str. 547. A. Sando, R. De Blasi, *Parola e lingua. Grammatica italiana per il biennio delle Scuole Medie Superiori*, Canova, Treviso 1974, str. 195.

² Б. Конески, *Граматика на македонскиот литературен јазик*, Култура, Скопје 1987, стр. 543—544.

Истата интерпретација важи и за сложената форма на идното време. На пример:

4. *Avrà letto* Poehl il giudizio sulla scarsa preparazione dell'Italia al Mercato unico europeo. *Avrà letto* le valutazioni di Business Week (...). *Avrà letto* la relazione della Banca dei regolamenti internazionali. (CS, 17. 06. 90, str. 1)

Сигурно го читал Пехл мислењето за недоволната подготовка на Италија во однос на Единствениот европски пазар. Сигурно ги читал оценките на Бизнис Вик. Сигурно го читал извештајот на Банката за меѓународните правила.

5. A Giorgio Caproni, che vive con la pensione di maestro, *avrà fatto* piacere il Feltrinelli. (Eu, 31. 01. 85, str. 89)

На Џорџо Капрони, што живее од учителска пензија, секако многу му значела наградата Фелтринели.

6. Così come Carlo Betocchi, che abita in un ricovero, *avrà gradito* il premio Montale Librex. (Eu, 31. 01. 85, str. 89)

Исто како на Карло Бетоки, што живее во старечки дом, секако многу му значела наградата Монтале Либрекс.

За втората група кога веројатноста е за нијанса помала можен е превод со помош на сегашно време (за простата форма на идното време) или минато неопределено време (за сложената форма) + модалните зборови: можеби, веројатно, изгледа. На пример:

7. *Sarà impopolare* essere d'accordo con questa sentenza, ma io lo sono. (Pa, 25. 03. 90, str. 62)

Можеби не е многу популарно да се биде согласен со таа пресуда, но јас се согласувам.

Примерите со сложената форма ги преведуваме на сличен начин:

8. *Avrò dormito* in tutto due ore. (LS, 2. 02. 90, str. 11)

Изгледа сум спиел сè на сè два часа.

9. *Avrà tirato fuori* una cassetta che non c'entra niente. (LS, 28. 07. 89, str. 9)

Изгледа извадил една кутија што нема никаква врска со тоа.

Како трета ја издвоивме групата кога веројатноста е помала и кога значењата, што во тој случај ги носат формите на идното време во италијанскиот јазик, можат да се пренесат на македонски со конструкцијата да не + сегашно време (за простата форма), а да не + минато неопределено време (за сложената форма)³.

10. *Non avrà* per caso un'iperviscosità, il ragazzo? (TM, 30. 02. 90, str. 8)

Да не има случајно хипервискозност момчето?

³ Од предавањата по синтакса за IV година на проф. Л. Минова-Гуркова на Филолошкиот факултет во Скопје.

11. Mi sono detta subito: *non sarà mica che questi vogliono rapire qualcuno?*

(LS, 3. 02. 90, str. 8)

Си реков веднаш: да не е дека овие сакаат да грабнат некого?

12. *L'avranno presa* quelli dell'Anonima?

(LS, 2.02.90, str. 10)

Да не ја киднапирале оние од Анонима?

Четврта варијанта на превод, кога степенот на веројатноста е најнизок, се прави со помош на прашалните зборови: дали, ли + сегашно време или минато неопределено време, зависно од тоа дали се работи за простата или сложената форма на идното време⁴. На пример:

13. *Avrà ragione* Popper a dire che il cammino della scienza è un continuo avvicinarsi alla verità?

(TM, 30. 06. 87, str. 25)

Дали има право Попер кога вели дека патот на науката е постојано приближување кон вистината?

14. *L'avranno capito* i compagni questo messaggio obliquo, ma chiarissimo?

(CS, 21. 10. 90, str. 9)

Ја разбрале ли другарите оваа посредна, но многу јасна порака?

Во нашата кратка анализа се трудеме да ги покажеме различните можности на изразување во македонскиот јазик на неколку семантички особености што ги носат простата и сложената форма на идното време во италијанскиот јазик. Заклучоците можеме да ги претставиме во една шема на следниов начин:

	ЗНАЧЕЊЕ	ГЛАГОЛСКИ ФОРМИ		
		итал. јазик	македонски јазик	
1.	највисок степен на	проста форма (futuro semplice)	а) конструкции: па и да, може и да	сегашно време
	веројатност	сложена форма (f. composto)	б) модални зборови: сигурно, секако, најверојатно	+ минато-неопределено време
2.	понизок степен на	проста форма (f. semplice)	модални зборови: можеби, веројатно, изгледа	сегашно време
	веројатност	сложена форма (f. composto)		+ минато-неопределено време

⁴ Истога

2.	понижок степен на	проста форма (f. semplice)	модални зборови: можеби, веројатно, изгледа	сегашно време
	веројатност	сложена форма (f. composto)		+ ----- минато-неопределено време
3.	уште понизок степен на	проста форма (f. semplice)	конструкција да не	сегашно време
	веројатност	сложена форма (f. composto)		+ ----- минато-неопределено време
4.	најнизок степен на	проста форма (f. semplice)	прашални зборови: дали, ли	сегашно време
	веројатност	сложена форма (f. composto)		+ ----- минато-неопределено време

ИЗВОРИ И СКРАТЕНИЦИ

Дневни весници

1. Corriere della sera (CS), Milano (од 1988 и 1990).
2. La stampa (LS), Torino (од 1989 и 1990).
3. Tuttolibri (TL); неделен прилог на „La stampa“ за книжевни новости (1989 и 1990).

Списанија

1. Europeo (Eu), Milano; неделно списание за политика, култура и економија (1985 и 1990).
2. L'Espresso (LE), Roma; неделно списание за политика, култура и економија (1985 и 1990).
3. Panorama (Pa), Rijeka; двонеделно списание на италијански јазик (1990).
4. Tempo medico (TM), Milano; двонеделно списание за медицинско информирање и актуелности (1987).

ЛИТЕРАТУРА

1. Katerinov K., *La lingua italiana per stranieri*, Edizioni Guerra, Perugia, 1985.
2. Kitanovski N., *Manuale di lingua macedone*, Istituto Universitario Orientale, Napoli, 1983.
3. Конески Б., *Граматика на македонскиот литературен јазик*, Култура, Скопје, 1987.
4. Radanova-Kusceva N., Kitova-Vasileva M., *Forme esprimenti un'azione futura rispetto a un momento di riferimento al passato nell'italiano e nello spagnolo contemporaneo*, во *Rassegna italiana di linguistica applicata*, XVII, n. 1, Roma, 1985.
5. Sando A., R. De Blasi, *Parola e lingua. Grammatica italiana per il biennio delle Scuole Medie Superiori*, Canova, Treviso, 1974.
6. Stipčević N., Franchi E., *Osnovi italijanskog jezika*, Prosveta, Beograd, 1976.

Riassunto

Le conclusioni di questa ricerca vengono presentate nel seguente schema:

VALORE	FORME		VERBALI	
	italiano		m a c e d o n e	
grado di probabilità	fut. semplice	a)	"pa i da, može i da	+ presente
altissimo	fut. composto	b)	"sigurno, sekako, najverojatno"	+ passato indefinito
grado di probabilità	fut. semplice			presente
alto	fut. composto		"možebi, verojatno, izgleda"	+ passato indefinito
grado di probabilità	fut. semplice			presente
meno alto	fut. composto		"da ne"	+ passato indefinito
grado di probabilità	fut. semplice			presente
basso	fut. composto		"dali, li"	+ passato indefinito

Темата што ја надополнува претходната и со која ќе го завршуваме нашиов симпозиум ја подготви Марија МИШЕВА, студентка на четвртата година на француски јазик и книжевност, исто така и таа учествува веќе четири години во активностите на нашата група. Нејзината тема е во врска со:

ГЛАГОЛСКИТЕ ФОРМИ НА ПРОСТИОТ И СЛОЖЕНИОТ
КОНДИЦИОНАЛ ВО ИТАЛИЈАНСКИ ЈАЗИК И НИВНИТЕ
МОЖНИ СООДВЕТСТВА ВО МАКЕДОНСКИОТ

Marija MIŠEVA

L'argomento che va ad integrare il precedente e con il quale si conclude il nostro simposio è stato preparato dalla signorina Miševa, **laureanda** in lingua e letteratura francese e anche lei assidua e attiva frequentatrice del Gruppo di Lavoro del Lettorato Italiano. Il titolo del suo contributo è

**CONDIZIONALE SEMPLICE E CONDIZIONALE COMPOSTO:
VARIETÀ DI SIGNIFICATI
E LORO CORRISPONDENZA IN LINGUA MACEDONE**

Предмет на ова истражување се формите на простиот и сложениот кондиционал во современиот италијански јазик и нивните различни конотации.¹ Воедно ова е обид да се пронајдат соодветните на нив форми во македонскиот јазик.

Нашето внимание им го посветивме на глаголските форми на италијанскиот кондиционал кои не се во корелација со неговото првично значење, изразено во условно-зависна сложена реченица (*periodo ipotetico*).

На пример:

1. *Se avessero un minimo di realismo, i dissenzienti dovrebbero ringraziarmi per la responsabilità che mi sono assunta.* (LE, 14. 10. 90, str. 18)

Ако беа барем малку реални, противниците ќе требаше да ми се заблагодарат за одговорноста што јас ја прифатив.

2. *Se mai arrivassimo a quel punto, si solleverebbero enormi problemi etici.* (LE, 1. 04. 90, str. 87)

И кога би дошле до тој степен, би се појавиле огромни етички проблеми.

3. *Se il nostro ministro degli Esteri si fosse risparmiato un simile scivolone, avrebbe evitato di esporre se stesso e il suo partito a una orribile figura.* (LE, 14. 10. 90, str. 173)

Кога нашиот министер за надворешни работи би избегнал една таква банална грешка, не би се изложил себе си, ниту својата партија би ја ставил во непријатна состојба.

Значи, исклучувајќи ја оваа конотација, формите на италијанскиот кондиционал можеме да ги поделиме на три семантички групи.

Во првата група влегуваат оние глаголски форми кои изразуваат учтивост во обраќањето, односно ублажување на категоричноста на тоа што го кажува говорителот. На пример:

4. *Preferirei usare la parola "amore" per gli esseri umani.* (LE, 1. 04. 90, str. 87)

Би претпочитал да го употребам зборот „љубов“ за човечките суштества.

5. *Mi offriresti un whisky?* (LE, 6. 05. 90, str. 98)

Би ме почестил (ќе ме почестиш) ли виски?

Како што се забележува од горенаведениот пример, при превод на македонски јазик можни се две варијанти и

¹ N. Stipčević, E. Franchi, *Osnovi italijanskog jezika*, Prosveta, Beograd, 1976, str. 551; A. Sando, R. De Blasi, *Parola e lingua. Grammatica italiana per biennio delle Scuole Medie Superiori*, Canova, Treviso, 1974, str. 199.

Втората група ги опфаќа оние глаголски форми на италијанскиот кондиционал кои изразуваат *претпоставка, веројатност, можност* за реализирање на дејството, *несигурност* во тоа што се соопштува и тоа било во сегашноста, било во минатото. На пример:

8. E trovano altre carte in cui si *parlerebbe* chiaramente di K. (CS, 8. 10. 90, str. 7)

Се откриваат и други документи во кои се претпоставува дека станува збор за K.

9. Dagli accertamenti è risultato che l'organizzazione coordinata dall'ex prete *sarebbe* soltanto una delle molte operanti in Brasile. (LS, 18. 09. 90, str. 11)

Од проверките произлезе дека организацијата раководена од бившиот свештеник, *најверојатно* е една од многуте што делуваат во Бразил.

Од примерите би можеле да заклучиме дека за *сегашноста*, семантичките вредности од оваа група во италијанскиот јазик се искажани преку *простата форма на кондиционалот (condizionale presente)*, додека во македонскиот јазик би употребиле *сегашно време на глаголот придружен со модален збор*.

За во *минатото*, пак, овие семантички вредности во италијанскиот јазик ги искажува *сложената форма на кондиционалот (condizionale composto)*, а во македонскиот јазик тоа го изразуваат *формите на минато-неопределено време, често во конструкција со модален збор*. На пример:

² Б. Конески, Граматика на македонскиот литературен јазик, дел I и II, стр. 315, N. Kitanovski, *Manuale di lingua macedone*, Napoli, 1983, str. 141.

10. Il padre della piccola *avrebbe affermato* di aver visto un uomo. (CS, 13. 06. 90, str. 11)

Таткото на малечката *најверојатно рекол* дека видел еден човек.

11. A Salvador di Bahia, dove, in un mese, *sarebbero morti* di malattia ben 31 bambini, ... (LS, 18. 09. 90, str. 11)

Во Салвадор на Баија, каде што за еден месец според *кажувањата умреле* од болест 31 дете, ...

12. Secondo fonti private italo-rumene *sarebbe morto* venerdì in ospedale il leader studentesco M.M. (CS, 18. 06. 90, str. 1)

Според италијанско-романски приватни извори, лидерот на студентите, М.М., *умрел во петок* во болница.

Третата група ги опфаќа оние глаголски форми кои изразуваат *идно време* во зависната реченица, во однос на минатото во главната. На пример:

13. T.R. sosteneva che la natura *si sarebbe sempre difesa* contro eccessivi aumenti della popolazione. (LE, 1. 04. 90, str. 3)

Т.Р. сметаше дека природата *ќе се брани* против прекумерното зголемување на населението.

14. (...) anticipa i colpi dell'industria discografica e quelli, che *sarebbero venuti* molto tempo dopo, della televisione commerciale. (Eu, 4. 12. 90, str. 158)

(...) одамна ги предвиде ударите од дискографската индустрија и оние кои *ќе следат* многу подоцна од комерцијалната телевизија.

Наведените примери покажуваат дека оваа семантичка конотација во италијанскиот јазик се изразува преку глаголската форма на *сложениот кондиционал* (*condizionale composto*), додека во македонскиот јазик преку глаголската форма на *идно време*.

Овде би додале дека постојат случаи во италијанскиот јазик кога формата на *кондиционалот* се наоѓа во *независна реченица* во определен контекст, најчесто при раскажување на некој факт од минатото. При што глаголското време во претходната реченица го диктира изборот на глаголското време во независната реченица со кондиционал. Ова создава можност, за една реченица да имаме повеќе можни варијанти на превод. На пример:

15. Ecco la storia di una lunga collaborazione che *cominciò* nel 1909. E che *si sarebbe interrotta* soltanto il giorno prima della morte di Pirandello. (CC, 11. 11. 90, str. 3)

Еве го сведоштвото за една долга соработка која започна во 1909 г., а, заврши само еден ден пред смртта на Пирандело.

Во продолжение ќе ги наведеме уште двете можни варијанти на превод, за кои сметаме дека се употребуваат исто толку, колку и првата варијанта.

Еве го сведоштвото за една долга соработка која започнала во 1909 г., а завршила само еден ден пред смртта на Пирандело.

Еве го сведоштвото за една долга соработка која ќе започне во 1909 г., а ќе заврши само еден ден пред смртта на Пирандело.

Врз основа на семантичката класификација на глаголските форми на италијанскиот кондиционал, се обидовме да пронајдеме соодветни изрази во македонскиот јазик кои би се доближиле до што покоректниот превод на италијанскиот кондиционал. За таа цел ја направивме следната шема:

ИЗВОРИ И СКРАТЕНИЦИ

Дневни весници

1. Corriere della sera (CS), Torino (1989 и 1990).
2. Corriere cultura (CC); неделен прилог на „Corriere della sera“ за култура, наука и умитност (1989 и 1990).
3. La stampa (LS), Torino (1990).
4. Tuttolibri (TL); неделен прилог на „La stampa“ за книжевни новости (1990).

Списанија

1. Europeo (Eu), Milano; неделно списание за политика, култура и економија (1986 и 1990).
2. L'Espresso (LE), Roma; неделно списание за политика, култура и економија (1990).
3. Tempo medico (TM), Milano; двонеделно списание за медицинско информирање и актуелности (бр. 223, 30. 06. 1984).
4. Topolino (T), Milano; неделен детски забавник (бр. 1669, 1987).

	Значење	Глаголски форми	
		италијански	македонски
1.	Учтивост во обраќањето	прост кондиционал (cond. presente)	а) конструкција би + гл. – л форма б) ќе + сегашно време
2.	Претпоставка, веројатност, несигурност: а) во сегашноста б) во минатоста	а) прост кондиционал (cond. presente) б) сложен кондиционал (cond. composto)	а) модален збор + сегашно време б) модален збор минато неопределено време
3.	Идно време во однос на минатото	а) сложен кондиционал во зависна реченица б) сложен кондиционал во независна реченица	а) идно време б) минато определно свршено време минато неопределено време идно време

ЛИТЕРАТУРА

1. Jernej J., *Konverzacijska talijanska gramatika. Školska knjiga*, Zagreb, 1985.
2. Katerinov K., *La lingua italiana per stranieri*, Edizioni Guerra, Perugia, 1985.
3. Kitanovski N., *Manuale di lingua macedone*, Istituto Universitario Orientale, Napoli, 1983.
4. Конески Б., *Граматика на македонскиот литературен јазик*. Дел I и II, Култура, Скопје, 1987.
5. Radanova-Kusceva N., Kitova-Vasileva M., *Forme esprimenti un'azione futura rispetto a un momentio di riferimento al passato nell'italiano e nello spagnolo contemporaneo*, во *Rassegna italiana di linguistica applicata*, XVII, n. 1. Bulzoni, Roma, 1985.
6. Savić M., *Temporalni kondicional u italijanskom jeziku*, Filološki fakultet Beogradskog univerziteta, Beograd, 1966.

Riassunto

L'autrice presenta alcuni valori del condizionale italiano (tranne l'uso nel periodo ipotetico), con possibili corrispondenze in macedone, per mezzo del seguente schema:

VALORE	FORME italiano	VERBALI macedone
modestia, cortesia	cond. semplice	a) "bi" + forma verb. "-1" b) "ké" + presente indic.
supposizione, eventualità. incertezza:		
a) nel presente	cond. semplice	a) avv. di dubbio + presente indic.
b) nel passato	cond. composto	b) avv. di dubbio + passato indef.
futuro rispetto a un punto di riferimento nel passato	a) cond. composto in propos. dip b) cond. composto in prop. indep.	a) futuro b) 1. passato perfetto 2. passato indef. 3. futuro

A conclusione dei lavori, foto ricordo di tutto il Gruppo di Lavoro del Lettorato Italiano.

Questo è il **terzo** (СТУДЕНТСКИ СИМПОЗИУМ *STUDENTSKI SIMPOZIUM* SIMPOSIO STUDENTESCO) di tre opuscoli che costituiscono insieme la riedizione, elaborata al computer da Augusto Fonseca in versione bilingue (per la verità, alla fine di ciascun lavoro presentato in macedone si dà solo un riassunto in italiano) e arricchita da immagini fotografiche, del supplemento alla rivista in lingua macedone

“Литературен збор *Literaturen zbor* – La parola letteraria”,

Skopje 1991, Anno XXXVIII, 1-2, pp.87/183, interamente dedicato

al **30°** ANNIVERSARIO DEGLI STUDI DI LINGUA E LETTERATURA ITALIANA IN MACEDONIA.

Il primo e il secondo opuscolo sono intitolati rispettivamente

СВЕЧЕНО ОТВАРАЊЕ *SVEČENO OTVARANJE* – CERIMONIA INAUGURALE

e ВИНОТО И ПОЕЗИЈАТА – *VINOTO I POEZIJATA* IL VINO E LA POESIA.

© 2010 *Augusto Fonseca*

www.collanaslavica.info elaufonseca@libero.it

Лекторати по Италијански Јазик

30

Lettorato di Lingua Italiana

